

Pedagogische kwaliteit moet blijken

**Onderzoek naar de validiteit
van het Veldinstrument
observatie kindercentrum**

Pedagogische kwaliteit moet blijken

Onderzoek naar de validiteit van het *Veldinstrument observatie kindercentrum*

In opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Auteur: IJsbrand Jepma en Paulien Muller, m.m.v. Hester Fukkink
Sardes, Utrecht
Juni 2014

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Dankwoord	3
Samenvatting	5
1. Inleiding	9
1.1 Achtergrond en aanleiding	9
1.2 Beknopte beschrijving huidig observatie-instrument	9
1.3 Doel en onderzoeksvragen	11
1.4 Opzet van het onderzoek	12
2. Het vaststellen van de inhoudsvaliditeit	15
2.1 Onderzoeksopzet	15
2.2 Beoordeling van de pedagogische kwaliteit in internationaal perspectief	17
2.3 Tien experts beoordelen de inhoud van het observatie-instrument	19
2.4 Verbetering van de inhoudsvaliditeit	27
3. Het vaststellen van de concurrentievaliditeit	29
3.1 Opzet van het onderzoek	29
3.2 Bevindingen met betrekking tot de concurrentievaliditeit	35
3.3 Verbetering van de concurrentievaliditeit	40
4. Analyse, synthese en reflectie	43
4.1 Inhoudsvaliditeit	43
4.2 Concurrentievaliditeit	45
Geraadpleegde bronnen	47
Bijlage 1: Overzicht instrumenten voor het meten en beoordelen van de pedagogische kwaliteit	49
Bijlage 2. Overzicht van domeinen, indicatoren en items van schaduwinstrument, onderdeel <i>Interactievaardigheden pedagogisch medewerkers</i>	53
Bijlage 3: Inzicht in ontbrekende gegevens	57
Bijlage 4: Overzicht van beschrijvende gegevens voor de vaststelling van de concurrentievaliditeit	61

Dankwoord

Aan dit onderzoek naar de validiteit van het *Veldinstrument observatie kindercentrum* en de totstandkoming van de rapportage 'Pedagogische kwaliteit moet blijken' hebben velen een bijdrage geleverd. In de klankbordgroep waren naast opdrachtgever Peter Slegers van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, directie kinderopvang en Femke Kolsteren van GGD GHOR Nederland de volgende personen en organisaties vertegenwoordigd: Sabine Beerbaum en Sabine van den Hoek van de VNG, Gjalt Jellesma en Suzanne Plaisier van BOinK, Ernst Radius van de MOgroep, Carola Bodenstaff van Brancheorganisatie kinderopvang en Maartje Jacobs en Monique Roders-Soeters van de Onderwijsinspectie.

Aan de Spiliter-sessie namen de volgende experts deel: Kobi Wanningen (Seminarium voor Orthopedagogiek, Hogeschool Utrecht), Serv Vinders (Childcare International), Helma Brouwers (Universitaire Pabo UPvA), Anke van Keulen (Mutant), Ineke Oenema-Mostert (Stenden Hogeschool), Tineke Linssen (Pedagogenplatform en Korein), Liesbeth Schreuder (adviseur kinderopvang), Bianca Bijlsma (Partoer), Diny van der Aalsvoort (Saxion) en Loes Kleerekoper (adviseur kinderopvang).

Ten slotte was dit onderzoek niet mogelijk geweest zonder de medewerking en kundige inbreng van de inspecteurs van 11 GGD-regio's: Regio Utrecht, Friesland, Drenthe, Hollands Noorden, Gooi & Vechtstreek, Hart voor Brabant, Zuid-Holland Zuid, Brabant Zuidoost, Den Haag, Amsterdam en Noord- en Oost-Gelderland. Ondanks de grote druk die op deze organisaties staat, hebben zij inspecteurs beschikbaar gesteld om de voor dit onderzoek benodigde schaduwininspecties uit te voeren en om mee te denken over de onderzoeksbevindingen.

Wij danken alle betrokkenen hartelijk voor hun waardevolle inbreng.

IJsbrand Jepma en Paulien Muller

Samenvatting

Op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), en in samenspraak met GGD GHOR Nederland, is door Sardes onderzoek verricht naar de validiteit van het *Veldinstrument observatie kindercentrum*. Met dit observatie-instrument beoordelen toezichhouders kinderopvang de pedagogische kwaliteit van kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang. Er is gekeken naar de inhoudsvaliditeit en de concurrentievaliditeit.

We geven in deze samenvatting in het kort antwoord op de centrale vraagstelling en de daaruit voortvloeiende deelvragen.

Is het instrument dat de GGD gebruikt voor de observatie en beoordeling van de pedagogische praktijk in kindercentra valide?

Het *Veldinstrument observatie kindercentrum* is opgebouwd uit vier indicatoren (1 = 'emotionele veiligheid', 2 = 'persoonlijke competentie', 3 = 'sociale competentie' en 4 = 'overdracht van normen en waarden') die een concretisering van de vier basisdoelen uit de Wet kinderopvang zijn. Dit instrument kan overwegend als valide worden beschouwd. De uitzondering wordt gevormd door de vierde indicator, de 'overdracht van normen en waarden'. De wijze waarop deze indicator in items en praktijkvoorbeelden is uitgewerkt, wordt door landelijke deskundigen als niet-passend beoordeeld.

1a) Zijn in het instrument de juiste normen voor de pedagogische praktijk gehanteerd? (inhoudsvaliditeit)

Vrij algemeen gesteld zijn in het huidige observatie-instrument de juiste normen voor de pedagogische praktijk gehanteerd. Het instrument strookt met het beeld dat een groep landelijke deskundigen heeft van de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang. Er wordt zowel naar het gedrag van de beroepskracht als naar het gedrag van het kind gekeken. Verder is er in het huidige observatie-instrument oog voor het individuele gedrag van de beroepskracht, maar ook voor het functioneren van het team. Er is een grotere nadruk op niet-cognitieve ontwikkelingsgebieden (sociaal-emotionele aspecten van ontwikkeling) dan op cognitieve ontwikkelingsgebieden (beginnende denk-, taal- en rekenontwikkeling) van kinderen. Ook is er een sterke focus op kwalitatieve aspecten van pedagogische kwaliteit. Er is minder aandacht voor kwantitatieve aspecten, zoals prevalentie van bepaald gewenst pedagogisch gedrag van pedagogisch medewerkers. Het huidige observatie-instrument hanteert een holistische visie op de ontwikkeling van het kind. Er wordt niet ingestoken op gerichte voorschoolse educatie (planmatige aanpak van activiteiten om zo vooraf bepaalde ontwikkeldoelen bij kinderen te realiseren) ter voorbereiding op de basisschool.

Hoewel er een positief beeld is van het huidige observatie-instrument van de GGD, biedt het ook ruimte voor verbetering. Zo kunnen er kritische kanttekeningen worden geplaatst bij de leeftijdspecificiteit: er is volgens de deskundigen relatief weinig aandacht voor de allerjongste kinderen (0-jarigen, baby's) in de dagopvang en de oudste kinderen (10+, beginnende pubers) in de buitenschoolse opvang.

Andere kritiekpunten op het huidige observatie-instrument die de inhoudsvaliditeit raken, betreffen het ontbreken van het kunnen beoordelen van het begeleiden op de groep en het begeleiden van de talige interacties tussen kinderen. Buiten dat is er ook een gebrek aan aandacht voor differentiatie tussen kinderen, naar ontwikkelingsniveau, leeftijd, culturele achtergrond, zorgbehoefte et cetera. Ook voor kinderen met een extra

ondersteuningsbehoefte op de groep is er weinig aandacht in het huidige observatie-instrument. Dit geldt eveneens voor het stimuleren van het wederzijdse contact tussen pedagogisch medewerkers en kinderen en het toedelen van verantwoordelijkheden aan kinderen ten aanzien van de gang van zaken op de groep (denk aan kinderparticipatie).

1b) Wordt met het huidige observatie-instrument de kwaliteit van de pedagogische praktijk op eenzelfde wijze gewaardeerd als met een ander observatie-instrument? (concurrentievaliditeit)

Er is sterk bewijs dat de concurrentievaliditeit van het huidige observatie-instrument aan de maat is. De vier indicatoren van pedagogische kwaliteit uit het huidige observatie-instrument (1 = 'emotionele veiligheid', 2 = 'persoonlijke competentie', 3 = 'sociale competentie' en 4 = 'overdracht van normen en waarden') correleren overwegend goed tot zeer goed met de zes interactievaardigheden (1 = 'sensitieve responsiviteit', 2 = 'respect voor autonomie', 3 = 'structureren en grenzen stellen', 4 = 'praten en uitleggen', 5 = 'ontwikkelingsstimulering' en 6 = 'begeleiden van sociale interacties tussen kinderen') uit het schaduwinstrument. Dit geldt voor alle drie de typen voorzieningen die onder de loep zijn genomen: kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang. De zes interactievaardigheden omspannen veelal de kern van pedagogische kwaliteit in de kinderopvang, zoals bij wet bepaald.

Zowel in het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit als in het onderzoek naar de concurrentievaliditeit valt de indicator 'overdracht van normen en waarden' binnen het huidige observatie-instrument op. Deze indicator hangt niet of onvoldoende samen met de pedagogische kwaliteit (uitgewerkt in 'interactievaardigheden' en 'kwaliteit van de leefomgeving'), zoals beoordeeld met het schaduwinstrument.

Daarnaast is gevonden dat de indicatoren van pedagogische kwaliteit uit het huidige observatie-instrument voor kinderdagopvang en buitenschoolse opvang onvoldoende correleren met de indicatoren die de kwaliteit van de leefomgeving uit het schaduwinstrument (bijv. 'ruimte en inrichting', 'activiteiten', 'programma' en 'omgang met kinderen in een groep') dekken. Voor de peuterspeelzalen is dit verband er wel. Aangenomen wordt dat met het onderdeel 'de kwaliteit van de leefomgeving' van het schaduwinstrument een valide meting is gedaan. Mogelijk komt dit verschil voort uit het feit dat het peuterspeelzaalwerk explicieter is in het programmatisch werken en het aanbieden van een planmatig activiteitenaanbod et cetera, mede onder invloed van het beleid op het gebied van voor- en vroegschoolse educatie.

De interactievaardigheden lijken op meer geprononceerde wijze dan de kwaliteit van de leefomgeving de zogeheten *proces*kenmerken van pedagogische kwaliteit op de groepen te registreren. De GGD-inspectie bekijkt een hele serie zogeheten *structuur*kenmerken van pedagogische kwaliteit in het andere deel van het veldinstrument (*Veldinstrument onderzoek kindercentrum*), maar niet tijdens de observatie van de pedagogische praktijk. Terwijl daar in dit validiteitsonderzoek de focus op lag. Mogelijk is de kwaliteit van de leefomgeving wat geschikter om (delen van) de *structuur*kenmerken van pedagogische kwaliteit in kaart te brengen.

2) Indien niet of onvoldoende valide: Door welke aanpassingen van het instrument kan de validiteit worden verbeterd?

We beginnen met aanbevelingen voor de verbetering van de inhoudsvaliditeit van het observatie-instrument. Er zijn drie algemene suggesties voor het verbeteren van het observatie-instrument:

- I. Meer aandacht voor het begeleiden van de groep en de interacties tussen kinderen, bijvoorbeeld bij de operationalisering van het basisdoel 'persoonlijke competentie'.
- II. Meer aandacht voor differentiëren tussen kinderen, naar leeftijd, achtergrond, zorgbehoefte, enzovoort, bijvoorbeeld bij de operationalisering van het basisdoel 'sociale competentie'.
- III. Meer aandacht voor wederzijdsheid in het contact tussen de pedagogisch medewerkers en de kinderen; kinderen laten meedoen en kinderen betrekken, bijvoorbeeld bij het basisdoel 'overdracht van normen en waarden'.

Vanuit de inspecteurs kwam een praktische suggestie om deze verbeterpunten te helpen realiseren: het opdelen van het huidige instrument in twee aparte instrumenten, één voor de setting kinderopvang 0-4 jaar en één voor de BSO-setting. Deze opdeling creëert ruimte om het instrument korter en handzamer te maken en tegelijk meer toe te spitsen op specifieke kenmerken, zoals de BSO-setting, waar vaak gewerkt wordt met zeer gedifferentieerde groepen en met een sterke nadruk op de interactie tussen kinderen onderling.

Bij de uitwerking van de vierde indicator van pedagogische kwaliteit binnen het huidige observatie-instrument ('overdracht van normen en waarden') is een accentverschuiving gewenst van de nadruk op afspraken, regels en omgangsvormen naar de nadruk op democratische vaardigheden en omgaan met verschillen.

Om de concurrentievaliditeit te verbeteren, doen we de volgende suggesties. Omdat de interactievaardigheden in de discussie over de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang steeds belangrijker worden, valt er wel wat voor te zeggen er op termijn meer aandacht voor te vragen in de inspectiepraktijk.

Vanuit de items en indicatoren van de kwaliteit van de leefomgeving (als onderdeel van het schaduwinstrument) is het raadzaam nog eens goed te kijken naar de praktijkvoorbeelden, items en indicatoren van het huidige observatie-instrument. De items en indicatoren van de kwaliteit van de leefomgeving uit het schaduwinstrument geven in bepaalde situaties meer houvast (zijn concreter en specifiek, bijvoorbeeld voor het kijken naar de aanwezigheid van speelgoed en het stimuleren van de cognitieve ontwikkeling) bij het inspectieoordeel van de observatie van de pedagogische praktijk. Ze laten minder ruimte voor de eigen professionele interpretatie van de inspecteurs. Oordelen van de inspecteurs over delen van de structuurkenmerken zouden verweven kunnen worden met de oordelen over de proceskenmerken van de pedagogische kwaliteit. Dit lijkt ook in lijn met de ontwikkeling naar het nieuwe toezicht in de kinderopvang vanaf 2017.

1. Inleiding

Dit inleidende hoofdstuk schets als eerste de achtergrond en aanleiding van het valideringsonderzoek (paragraaf 1.1). Een beknopte schets van het huidige observatie-instrument van toezichthouders kinderopvang staat in paragraaf 1.2. Paragraaf 1.3 gaat in op het doel en de centrale onderzoeksvragen van dit rapport. Slotparagraaf 1.4 maakt de opzet van het onderzoek duidelijk.

1.1 Achtergrond en aanleiding

Honderden GGD-inspecteurs kinderopvang werken dagelijks met het *Veldinstrument observatie kindercentrum*. Dit instrument heeft sinds de inwerkingtreding van de Wet Kinderopvang in 2005 een ontwikkeling doorgemaakt. Eerst was dit een betrekkelijk korte toets. Bij twijfel over de pedagogische kwaliteit van de praktijk werd een diepgravende en uitgebreide observatie uitgevoerd. Aanvankelijk heette dit 'Tweede Trap', later is dit 'Vervolg Pedagogisch Domein (VPD)' gaan heten.

Sinds 2012 staat de pedagogische praktijk meer op de voorgrond bij de inspecties van de GGD bij kindercentra. Op elk kindercentrum wordt jaarlijks de pedagogische uitvoeringspraktijk onderzocht. Het gebruikelijke instrument van inspecteurs voldeed daar niet voor. Daarom is in 2011 een nieuw instrument ontwikkeld dat het VPD-instrument vervangt, het *Veldinstrument onderzoek en observatie kindercentrum*. Het Veldinstrument observatie kindercentrum en het Veldinstrument onderzoek kindercentrum zijn twee afzonderlijke onderdelen, die als geheel de totale inspectie beslaan. Het Veldinstrument observatie let op de proceskwaliteit van pedagogische kwaliteit, het Veldinstrument onderzoek let op structuurkenmerken.

Dit onderzoek richt zich specifiek op het Veldinstrument observatie; in deze rapportage ook wel kortweg aangeduid met 'het observatie-instrument'. Met dit instrument moeten alle inspecteurs een uitgebreide observatie kunnen uitvoeren en tot en gedegen, afgewogen oordeel kunnen komen over onder meer de pedagogische praktijk. Alle inspecteurs zijn in 2011 en 2012 door GGD GHOR Nederland getraind in het observeren van de pedagogische praktijk aan de hand van het instrument. Ook is er een uitgebreide werkinstructie beschikbaar voor de inspecteurs.

In 2012 en 2013 is het observatie-instrument uitgebreid geëvalueerd en het Kohnstamm Instituut heeft een betrouwbaarheidsonderzoek uitgevoerd. Het instrument is betrouwbaar gebleken: twee inspecteurs komen bij het observeren van dezelfde praktijk met dit instrument tot een zelfde beoordeling.

Uit de evaluatie kwam ook naar voren dat het instrument niet toegankelijk genoeg was en dat het signaleren van tekortkomingen niet altijd leidde tot een kritisch eindoordeel. Op basis van deze bevindingen is het instrument aangepast.

1.2 Beknopte beschrijving huidig observatie-instrument

Het *Veldinstrument observatie kindercentrum* wordt tijdens de groepsobservatie gebruikt voor de toetsing van de pedagogische praktijk in dagopvang en buitenschoolse opvang. De observatielijst pedagogische praktijk is ingedeeld naar de vier pedagogische basisdoelen van

Marianne Riksen-Walraven die ook zijn terug te vinden in de Memorie van Toelichting bij de Wet Kinderopvang (2005). Binnen ieder basisdoel is een onderverdeling gemaakt naar indicatoren. De indicatoren verwoorden de belangrijkste elementen van een basisdoel.

Elk basisdoel is uitgewerkt in meerdere indicatoren. Die zijn vervolgens uitgewerkt in feitelijke situaties binnen het kindercentrum en concrete gedragsbeschrijvingen van beroepskrachten en kinderen (twee observatieniveaus) die met een groepsobservatie gescoord worden.

De emotionele veiligheid weegt het zwaarst in de beoordeling. Dit blijkt ook uit het aantal indicatoren en items dat er voor is gereserveerd in het instrument.

Het huidige instrument wordt geschikt bevonden voor het beoordelen van de pedagogische kwaliteit in kinderdagverblijf (KDV), peuterspeelzaal (PSZ) en buitenschoolse opvang (BSO). Uitgangspunt bij het instrument is dat de meeste items/gedragsbeschrijvingen voor alle leeftijden gelden. Wanneer er een specifieke gedragsbeschrijving is toegevoegd voor een bepaalde leeftijdsgroep is dit aangegeven in het instrument.

Veldinstrument observatie kindercentrum - basisdoelen en indicatoren

1) *Emotionele veiligheid* - 6 indicatoren:

- beroepskrachten communiceren met de kinderen (8 items, waarvan 1 item specifiek voor de babygroep)
- beroepskrachten hebben een respectvolle houding naar de kinderen (4 items)
- er heerst een ontspannen, open sfeer in de groep (9 items, waarvan 1 item specifiek voor kinderopvang 0-4 en 2 items specifiek voor BSO)
- kinderen worden uitgenodigd tot participatie (3 items, waarvan 2 items specifiek voor BSO)
- kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdgenootjes om zich heen (7 items, waarvan 1 item specifiek voor kinderopvang 0-4 en 1 item specifiek voor BSO)
- er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten (3 items, waarvan 1 item specifiek voor BSO)

2) *Persoonlijke competentie* - 4 indicatoren:

- beroepskrachten ondersteunen en stimuleren individuele kinderen (2 items)
- er is een goede interactie tussen beroepskrachten en individuele kinderen (5 items)
- kinderen hebben de mogelijkheid om eigen ervaringen op te doen middels spelmateriaal, activiteiten aanbod en inrichting (7 items, waarvan 1 item specifiek voor BSO)
- er is aandacht voor leermomenten (5 items)

3) *Sociale competentie* - 3 indicatoren:

- beroepskrachten ondersteunen de kinderen in de interactie tussen kinderen onderling (3 items)
- beroepskrachten ondersteunen de kinderen in het voorkómen en oplossen van conflicten (3 items)
- kinderen maken deel uit van het groepsgebeuren (3 items)

4) *Normen en waarden* - 4 indicatoren:

- afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig (2 items)
- afspraken, regels en omgangsvormen zijn duidelijk (3 items)
- afspraken, regels en omgangsvormen worden aan de kinderen uitgelegd (3 items)
- beroepskrachten geven zelf in hun spreken en handelen het goede voorbeeld (4 items)

Inspecteurs maken bij de observatie en beoordeling gebruik van een werkinstructie. Op basis van één of meerdere groepsobservaties binnen een locatie vindt een gesprek plaats om te verifiëren, aan te vullen of uitleg te krijgen. Observaties duren gemiddeld zo'n 20 à 30 minuten per groep. Er is dan dus meer sprake van een steekproef dan van een alles overziende observatie met complete analyse van de competenties van de aanwezige beroepskrachten.

3-puntschaal

Voor het beoordelen van kwaliteit op 'Pedagogische praktijk' maar ook op de andere domeinen die aan bod komen in het observatie-instrument observatie kindercentrum wordt gebruik gemaakt van een 3-puntschaal. De praktijkbeschrijvingen onder de indicatoren zijn ingedeeld volgens deze 3-puntschaal. De schaalindeling staat voor:

- onvoldoende: de pedagogische praktijk voldoet niet aan de minimale basiskwaliteit die de Wet kinderopvang eist.
- minimaal (6-): de pedagogische praktijk voldoet aan de minimale basiskwaliteit die de Wet kinderopvang eist.
- extra: de houder zet zich in om extra kwaliteit te leveren, gestapeld op de minimumeisen van de Wet kinderopvang.

1.3 Doel en onderzoeksvragen

De betrouwbaarheid van het observatie-instrument is in 2013 aangetoond. De vraag die dan nog rest is of de validiteit van het instrument voldoende geborgd is. Anders gezegd: meet dit instrument de daadwerkelijke pedagogische kwaliteit?

Daarbij worden twee typen validiteit gehanteerd: 1) *concurrentievaliditeit* en 2) *inhoudsvaliditeit*. Concurrentievaliditeit betreft het vergelijken met een reeds gevalideerd instrument. Inhoudsvaliditeit slaat op de vraag of de observatie-items representatief zijn voor de onderwerpen die men probeert te meten.

Beide vragen dienen te worden beantwoord om het instrument meer zeggingskracht te geven. Daardoor kunnen gemeenten vanuit hun toezichthoudende taak ook beter handhaven op het domein van de pedagogische praktijk. Een valide instrument geeft ook meer houvast aan de inspecteur en de houder van kinderopvang / peuterspeelzaalwerk als het instrument openbaar wordt gemaakt. Houders krijgen zo meer zicht op de wijze van beoordeling, wat het bespreekbaar maken van het oordeel van de inspecteur vergemakkelijkt.

Het bespreekbaar maken van het oordeel van de inspecteur en het maken van verbeterafspraken past geheel binnen de lijn van het Nieuwe Toezicht voor de kinderopvang ('van middeltoezicht naar doeltoezicht'), zoals dat vanaf 2017 wordt verwacht. Handhaving zal door een verhoogde zeggingskracht van het instrument ook gemakkelijker worden. Gemeenten kunnen handhavingsbesluiten eerder onderbouwen indien een oordeel genomen is op basis van een betrouwbaar en valide instrument.

De centrale vraag in dit onderzoek luidt:

Is het instrument dat de GGD gebruikt voor de observatie en beoordeling van de pedagogische praktijk in kindercentra valide?

De deelvragen zijn:

- 1a) *Zijn in het instrument de juiste normen voor de pedagogische praktijk gehanteerd? (inhoudsvaliditeit)*
- 1b) *Wordt met het huidige observatie-instrument de kwaliteit van de pedagogische praktijk op eenzelfde wijze gewaardeerd als met een ander observatie-instrument? (concurrentievaliditeit)*
- 2) *Indien niet of onvoldoende valide: Door welke aanpassingen van het instrument kan de validiteit worden verbeterd?*

1.4 Opzet van het onderzoek

Om de inhoudsvaliditeit en de concurrentievaliditeit van het observatie-instrument vast te stellen, zijn verschillende onderzoeksmethoden (*mixed method research*) toegepast. De inhoudsvaliditeit is onderzocht met een combinatie van internationaal literatuuronderzoek en een intensieve inhoudelijke sessie met tien vooraanstaande pedagogen. De concurrentievaliditeit is onderzocht door middel van een veldexperiment: in 11 GGD-regio's hebben inspecteurs in tweetallen inspecties uitgevoerd waarbij de één gebruik maakte van het observatie-instrument en de ander van een gevalideerd schaduwinstrument. Door de uitkomsten met elkaar te correleren konden uitspraken worden gedaan over de concurrentievaliditeit.

In overleg met een zorgvuldig samengestelde klankbordgroep en met de deelnemende inspecteurs is gereflecteerd op de bevindingen en zijn aanbevelingen geformuleerd om het observatie-instrument meer valide te maken.

Internationale desk research

Door middel van een systematische internationale literatuurstudie is zicht verkregen op wat er in internationaal verband wordt verstaan onder pedagogische kwaliteit en welke instrumenten er in dit verband op de markt zijn. Daarbij lag de focus op internationale literatuur met betrekking tot de kinderopvang en is een grens aangehouden van publicaties die na 2000 zijn verschenen. Via het Sardes-netwerk en de klankbordgroep is een eerste inventarisatie gemaakt van relevante bronnen.

Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van de informatie van nationale en internationale organisaties die betrokken zijn bij de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang, zoals het NJi, Vyvoj, BKK, Bureau Mutant en de Harvard Graduate School of Education. Het betreft zowel informatie die beschikbaar was via de websites van genoemde organisaties als informatie die beschikbaar werd gesteld door professionals van deze organisaties. Vervolgens is op basis van de literatuurreferenties in deze stukken verder gezocht.

De literatuurstudie vormde het fundament voor de inhoudelijke sessie met tien vooraanstaande pedagogen.

Inhoudelijke sessie (voor de bepaling van de inhoudsvaliditeit)

In samenspraak met de leden van de klankbordgroep hebben we tien landelijke experts uitgenodigd om te reflecteren op het observatie-instrument. Het betrof professionals die in theorie en/of praktijk zicht hebben op de pedagogische kwaliteit.

We hebben hiervoor gebruik gemaakt van de Spiliter-techniek en -programmatuur: een methode om in korte tijd de meningen en ideeën van een groep mensen te inventariseren, te categoriseren en te prioriteren. Een voordeel van deze werkwijze is dat de ideeën van elke deelnemer even zwaar meewegen in de resultaten.

Voorafgaand aan de sessie ontvingen de deelnemers een notitie, met daarin de bevindingen uit de *desk research*. Hierdoor beschikten de deelnemers over dezelfde basisinformatie. Gezamenlijk werd in kaart gebracht wat men verstaat onder pedagogische kwaliteit in Nederland, of dat strookt met de opvattingen in het buitenland, of dit in voldoende mate is uitgewerkt in het observatie-instrument, of de beoordelingsschalen waarmee wordt gescoord de lading dekken, of er voldoende variatie in scoringsmogelijkheden is, enzovoort.

Vervolgens ging men op zoek naar oplossingen: welke acties en aanpassingen zijn nodig om de validiteit van het observatie-instrument te vergroten?

Veldexperiment (voor de bepaling van de concurrentievaliditeit)

Via GGD GHOR Nederland zijn alle GGD'en uitgenodigd om deel te nemen aan het veldexperiment. Uiteindelijk hebben 11 GGD-regio's aan deze oproep gehoor gegeven. Bij

deze GGD'en hebben inspecteurs duo-observaties uitgevoerd, waarbij de ene inspecteur het observatie-instrument hanteerde en de andere inspecteur een gevalideerd schaduwinstrument. In totaal zijn 94 dubbele inspecties op deze wijze uitgevoerd, waarbij gestreefd is naar variëteit met betrekking tot kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang.

In samenspraak met de opdrachtgever en GGD GHOR Nederland is als schaduwinstrument gekozen voor de bestaande en gevalideerde zelfevaluatie-instrumenten van het NCKO, voor respectievelijk de dagopvang (inclusief peuterspeelzaalwerk) en de buitenschoolse opvang. Met deze instrumenten kunnen houders zelf hun proceskwaliteit in kaart brengen. Zowel inhoudelijk als procedureel vertonen deze instrumenten zoveel overlap met het observatie-instrument dat het mogelijk is om zowel op het niveau van doelen als indicatoren te correleren.

De GGD-inspecteurs hadden niet alleen bij de uitvoering van het veldexperiment een belangrijke rol, maar hadden ook een stem in de praktische uitvoering en hebben een bijdrage geleverd aan het reflecteren op de bevindingen.

Klankbordgroep

Op verschillende momenten is er gesproken met de klankbordgroep, bestaande uit de VNG, Onderwijsinspectie, MOgroep, Brancheorganisatie kinderopvang, BOinK en GGD GHOR Nederland en SZW. Vooraf, tijdens en na oplevering van de conceptrapportage is om een reactie gevraagd.

De input van de klankbordgroep is meegenomen bij de waardering van de resultaten en de finale rapportage.

Analyse, synthese en reflectie

Tot slot hebben we alle gegevens uit deelonderzoek I ('inhoudsvaliditeit') en deelonderzoek II ('concurrentievaliditeit') samengenomen. De hoeveelheid gegevens is gereduceerd en geselecteerd. Alleen de meest belangrijke, relevante en bruikbare gegevens zijn gegroepeerd / geschematiseerd. Er zijn verbanden gelegd tussen de informatie die op basis van de verschillende onderzoeksactiviteiten is verzameld. In het oog springende overeenkomsten en verschillen zijn blootgelegd. Er is een onderzoeksmatige reflectie losgelaten op de resultaten. Hoe kan de validiteit van het huidige observatie-instrument worden verbeterd? Wat is daarvoor nodig? Is dit onderzoek toereikend om daarvoor handvatten te bieden? Voor dit alles is ook gebruik gemaakt van de opbrengsten van de terugkoppelbijeenkomst met de inspecteurs en de besprekingen met de klankbordgroep.

Leeswijzer

De onderzoeksrapportage bestaat uit vier hoofdstukken. Na deze inleiding (hoofdstuk 1) volgt hoofdstuk 2, dat gaat over de inhoudsvaliditeit van het huidige observatie-instrument. Dit wordt voorafgegaan door een beoordeling van de pedagogische kwaliteit in (inter)nationaal perspectief. In hoofdstuk 3 wordt de concurrentievaliditeit van het instrument vastgesteld. Afgesloten wordt met de analyse en synthese van en de reflectie op alle bevindingen (hoofdstuk 4).

2. Het vaststellen van de inhoudsvaliditeit

In dit hoofdstuk wordt de inhoudsvaliditeit besproken van het *Veldinstrument observatie kindercentrum*. Er wordt antwoord gegeven op de volgende deelvraag:

Zijn in het instrument de juiste normen voor de pedagogische praktijk gehanteerd?

Het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit bestaat uit twee onderdelen. Eerst is er onderzoek gedaan naar hoe in internationaal en nationaal verband de pedagogische kwaliteit in kindercentra wordt beoordeeld en welke instrumenten daarvoor beschikbaar zijn.

Vervolgens heeft er een inhoudelijke sessie plaatsgevonden met tien experts op het terrein van pedagogische kwaliteit en kinderopvang. De uitkomsten van de literatuur vormden daarbij de inhoudelijke input, samen met het observatie-instrument zelf.

In dit hoofdstuk komt eerst de onderzoeksopzet aan bod (paragraaf 2.1). Dan volgen de bevindingen van de literatuurstudie (paragraaf 2.2). Daarna worden de bevindingen van een inhoudelijke sessie met experts gepresenteerd (paragraaf 2.3). Ten slotte volgen de verbeteringsuggesties, waarbij ook de feedback van de deelnemende inspecteurs op de bevindingen van de Spilter-sessie wordt meegenomen (paragraaf 2.4).

2.1 Onderzoeksopzet

2.1.1 Literatuurstudie

Een systematische literatuurstudie vormt de eerste stap in het onderzoek naar de validiteit van het observatie-instrument. Deze literatuurstudie heeft ons zicht gegeven op de definitie(s) en standaarden van pedagogische kwaliteit in de kinderopvang die binnen en buiten Nederland gehanteerd worden en op de instrumenten die beschikbaar zijn om deze kwaliteit te beoordelen.

Sardes heeft via de universiteitsbibliotheek van de Universiteit Leiden toegang tot alle gezaghebbende databases, zoals ERIC, PiCarta, PsychINFO, CCT, Science Direct, Sociological Collection, Google Scholar en WorldCat. In de zoektocht naar relevante onderzoeksliteratuur is de volgende zoekstrategie (Nederlandstalige en Engelstalige trefwoorden en hun specifieke combinaties) aangehouden:

- Nederlandstalig voor nationale literatuur (niet uitputtend): pedagogische kwaliteit, kinderopvang, kwaliteit, pedagogische praktijk, instrument, meten.
- Engelstalig voor internationale literatuur (niet uitputtend): quality, measurement, pedagogical practice, childcare, care, education, early childhood, ECEC.

Daarnaast is gezocht naar relevante nationale publicaties op de webpagina's van onderzoeksinstituten of andere organisaties die betrokken zijn bij de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang (onder meer het NCKO) of andere bureaus (o.m. Vyvoj, Bureau Mutant, K+V, Bureau Bartels). Ook de relevante Sardes-publicaties zijn in de studie meegenomen. Maria Jongsma van Vyvoj heeft vanuit een opdracht die zij heeft uitgevoerd voor het Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK) verschillende relevante stukken aangeleverd.

De publicaties zijn eerst globaal doorgenomen en vervolgens zijn de relevante publicaties nader bestudeerd en is via de literatuurreferenties verder gezocht. Langs deze weg zijn alle sleutelpublicaties op dit terrein geïnventariseerd en bekeken.

2.1.2 Inhoudelijke sessie

Op donderdag 13 februari 2014 hebben tien landelijke experts op het gebied van pedagogische kwaliteit en kinderopvang deelgenomen aan een inhoudelijke sessie waarin het observatie-instrument in zijn geheel, per basisdoel en per indicator is beoordeeld op de validiteit.

In samenspraak met de klankbordgroep is het uitnodigingsbeleid vastgesteld. Daarbij is erop gelet dat de groep een variëteit aan ervaringen (wetenschappelijk, beleid en praktijk) en meningen vertegenwoordigde.

Van tevoren ontvingen de experts een notitie met daarin de bevindingen van de literatuurstudie en ze ontvingen het observatie-instrument. Voor alle aanwezigen gold dat zij het observatie-instrument nog niet eerder hadden gezien – het is immers (nog) geen openbaar document.

Tijdens de sessie, die een dagdeel in beslag nam, is gebruik gemaakt van de Spiliter-techniek en -programmatuur: een methode om in korte tijd de meningen en ideeën van een groep mensen te inventariseren, te categoriseren en te prioriteren. Een voordeel van deze werkwijze is dat de ideeën van elke deelnemer even zwaar meewegen in de resultaten.

Inhoudelijke aspecten die tijdens de sessie aan bod zijn gekomen:

1) *Wat is de kern van pedagogische kwaliteit in de kinderopvang?*

2) *Typering van het observatie-instrument*

- a) type kenmerken
- b) aard van de te observeren situaties (één-op-één, subgroep, groep)
- c) focus op gedrag kind/leidster
- d) beoordelingsniveau (individuele leidster, team, locatie)
- e) ontwikkelingsgebieden
- f) leeftijd specificiteit
- g) wijze van scoren (onvoldoende, minimaal, extra)
- h) pedagogische aspecten (kwantitatief, kwalitatief)
- i) traditie (*early education*, holistisch)

3) *Verhouding tussen de vier basisdoelen*

- Beoordelen van uitwerking basisdoel 1 (emotionele veiligheid) en bijbehorende 6 indicatoren
- Beoordelen van uitwerking basisdoel 2 (persoonlijke competentie) en bijbehorende 4 indicatoren
- Beoordelen van uitwerking basisdoel 3 (sociale competentie) en bijbehorende 3 indicatoren
- Beoordelen van uitwerking basisdoel 4 (overdracht van normen en waarden) en bijbehorende 4 indicatoren

4) *Noodzakelijke verbeterpunten*

Alle input die de experts op de voorgaande punten gaven, zowel via de computer als mondeling, is vastgelegd en dient als input voor dit hoofdstuk. Een beknopt verslag van de belangrijkste uitkomsten is naar de deelnemers rondgestuurd, met de mogelijkheid om feedback te geven.

2.2 Beoordeling van de pedagogische kwaliteit in internationaal perspectief

2.2.1 Nederlandse kwaliteitsbeoordeling in internationaal perspectief

In Nederland is de pedagogische kwaliteit uitgebreid beschreven in de *Pedagogische kader*-boeken (0 tot 4 (kinderdagopvang), 4 tot 13 (buitenschoolse opvang), 0 tot 12 (gastouderopvang) en diversiteit). De basisdoelen van IJzendoorn, Tavecchio & Riksen-Walraven (die ook in de Wet kinderopvang worden aangehaald) zijn daarin opgenomen, vormen het uitgangspunt. Het gaat om:

- I. het bieden van een gevoel van veiligheid,
- II. het bevorderen van de persoonlijke competentie,
- III. het bevorderen van de sociale competentie en
- IV. het overdragen van normen en waarden.

De *Pedagogisch kader*-boeken zijn zeer uitgebreid in de beschrijving van allerlei aspecten van de pedagogische kwaliteit en genieten status in het veld.

Er zijn hier en daar ook lokale initiatieven, zoals het *Utrechts kwaliteitskader voor de educatie van het jonge kind*. In dit kader staan (voorwaarden voor) elf pedagogische / ontwikkelingsgerichte handelingen (normen) in de groep centraal:

1. positieve sfeer en warme relaties op de groep
2. gevoelig oog voor behoeften van kinderen
3. meegaan met kinderen
4. verantwoordelijkheid geven
5. efficiënt tijdgebruik
6. leerkansen grijpen
7. speelwerkactiviteiten met een doel
8. fantasie- en rollenspel
9. voorlezen
10. ontdekken
11. tellen en meten

Daarnaast zijn op organisatieniveau aandachtspunten en normen geformuleerd ten aanzien van aspecten als de pedagogische en educatieve visie, de organisatiecultuur, verantwoordelijkheid, begeleiding en randvoorwaarden.

Internationaal zijn publicaties van *Starting Strong* (II en III) en *CoRe* richtinggevend voor de pedagogische kwaliteit. In *Starting Strong II* wordt gesproken over zeven elementen van kwaliteit:

- 1) *orientation quality*,
- 2) *structural quality*,
- 3) *educational concept and practice*,
- 4) *interaction or process quality*,
- 5) *operational quality*,
- 6) *child-outcome quality or performance standards* en
- 7) *standards pertaining to parent/community outreach and involvement*.

CoRe leunt inhoudelijk sterk op *Starting Strong II*, en komt tot vijf elementen van pedagogische kwaliteit:

- 1) *experiences of and outcomes for children*,
- 2) *experiences of parents and carers*,

- 3) *interactions*,
- 4) *structural conditions* en
- 5) *systems of evaluation, monitoring and quality improvement*.

Vergelijking van deze – ongelijksoortige – bronnen laat zien dat bij de Nederlandstalige kaders de focus meer ligt op de proceskwaliteit en het handelen van de pedagogisch medewerkers, terwijl bij de internationale publicaties meer nadruk ligt op randvoorwaardelijke en beleidsmatige kwaliteitsaspecten, oftewel op aspecten die makkelijk internationaal te vergelijken zijn. Interessant is het onderscheid dat in de *CoRe*-rapportage wordt gemaakt tussen landen met een kinderopvangtraditie van 'toeleiden naar school' en landen met een meer holistische visie op kinderopvang, 'the Nordic tradition'. Dit verschil in visie over het doel van kinderopvang maakt verschil voor de wijze waarop de pedagogische praktijk vorm krijgt.

2.2.2 Meetinstrumentarium

In de literatuurstudie worden een aantal gerenommeerde wetenschappelijke instrumenten en praktijkinstrumenten (voor inspectietoepassing) meegenomen en met elkaar vergeleken. Een beknopt overzicht vindt u in bijlage 1.

Aan de basis van het instrument dat in Nederland veelvuldig wordt gebruikt om de kinderopvangkwaliteit te meten, de NCKO-monitor (Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek), staat het Amerikaanse meetinstrument *ITERS/ECERS-R (Infant/Toddler Environment Rating Scale-Revised) / Early Childhood Environment Rating Scale-Revised*. De *ITERS-R* is gericht op groepen met 0- tot 2,5-jarigen, de *ECERS-R* op groepen met 2,5- tot 5-jarigen. In aanvulling op deze instrumenten is in de Verenigde Staten van Amerika ook de *CIS (Caregiver Interaction Scale)* ontwikkeld, die specifiek de sensitieve responsiviteit van leidsters meet. Met deze instrumenten wordt een kwalitatieve meting verricht op leidster-groep-niveau. In reactie op deze instrumenten is de *ORCE (Observational Rating of the Care Environment)* ontwikkeld, waarmee ook op kwantitatieve wijze gemeten wordt op het niveau van leidster en individuele kinderen.

In het NCKO-instrument is aan de basis van de *ITERS/ECERS-R* de meting op zes interactievaardigheden toegevoegd en er is een stabiliteitsmeter aangehangen om structurele kenmerken te meten.

Wetenschappelijke instrumenten staan aan de basis van inspectie-instrumenten, maar zijn als instrument vaak niet geschikt voor grootschalige en frequente afname vanwege de omvang, afnameduur en procedure.

Het *Veldinstrument observatie kindercentrum* van de GGD is uitdrukkelijk niet bedoeld om de kwaliteit te *meten*. Het is louter bedoeld om te bepalen of de kwaliteit al dan niet *voldoet*.

2.2.3 Analyse kader

In de (inter)nationale literatuur bestaan meerdere instrumenten die gehanteerd worden om de kwaliteit van de kinderopvang te beschrijven en te vergelijken. Deze instrumenten lijken deels op elkaar, maar laten ook verschillen in kenmerken zien, zoals: ligt de focus van het instrument op proceskenmerken en/of structuurkenmerken? En ligt de focus met dit instrument op de individuele leidsters of het team of de locatie? De literatuurbronnen die we via de sneeuwbal methode op het spoor kwamen over instrumenten om pedagogische kwaliteit in de kinderopvang te meten hebben we systematisch geanalyseerd op de kenmerken waarop de instrumenten in deze bronnen tegen het licht worden gehouden. Het

geheel aan kenmerken dat we tegenkwamen wordt in onderstaand kader weergegeven. Dit kader is gebruikt om in de inhoudelijke sessie met de experts het observatie-instrument nader te verkennen (zie volgende paragraaf).

Variatie tussen de verschillende instrumenten (analysekader):

- a. accent op proces- en/of structuurkenmerken
- b. aard van de te observeren situatie (één-op-één begeleidingssituatie / (sub)groepsbenadering)
- c. focus op leidstergedrag of kindgedrag
- d. meting op leidsterniveau, op groepsniveau (professionals op één groep) of op locatieniveau
- e. wijze van scoren (onvoldoende-voldoende-goed, schalen, voldoet-voldoet niet, enz.)
- f. mate van specificiteit (algemeen / specifiek bijvoorbeeld t.a.v. leeftijdsgroepen, baby, dreumes, peuter, kleuter, schoolkind)
- g. nadruk op kwalitatieve / kwantitatieve aspecten van pedagogische kwaliteit
- h. representatie van traditie (*early education* / vve en sociaal pedagogische / holistische traditie)

2.3 Tien experts beoordelen de inhoud van het observatie-instrument

2.3.1 Eerste indruk

De tien experts die deelnamen aan de inhoudelijke sessie over het observatie-instrument kenden dit instrument voorafgaand aan het onderzoek nog niet. Een eerste algemene bevinding was dat zij aangenaam verrast waren door de opzet en inhoud van het instrument. Het instrument biedt al een redelijk goede basis voor het kunnen beoordelen van de pedagogische kwaliteit, vinden ze. Tegelijk is er zorg over de omvang van het instrument en de bijbehorende vraag of er niet teveel beoordeeld moet worden in te korte tijd. Daarnaast zijn er op vele deelpunten suggesties voor verbetering.

2.3.2 De kern van pedagogische kwaliteit

Met de experts is geïnventariseerd wat pedagogische kwaliteit in de kinderopvang voor hen behelst. De in totaal 86 antwoorden die werden gegeven op deze vraag kunnen worden geclusterd in zes categorieën, die door de experts als volgt werden *gerankt*: competenties van de pedagogisch medewerkers noemden zij als belangrijkste cluster, gevolgd door kindgedrag. Daarna volgde organisatie, dan relatie met ouders, dan observeren en dan inrichting. Tegelijk benadrukten de experts dat al deze aspecten met elkaar samenhangen, en observeren is natuurlijk een specifiek onderdeel van de competenties van pedagogisch medewerkers in het algemeen.

Bij de *competenties van pedagogisch medewerkers* werden de volgende aspecten het meest belangrijk geacht: reflecteren op het eigen handelen, responsiviteit, differentiëren naar niveau en achtergrond.

Belangrijkste aspecten van *kindgedrag* waren volgens de experts betrokkenheid bij spel en ruimte voor eigen initiatief van de kinderen.

Belangrijkste aspect van de *organisatie* was stabiliteit wat betreft de groep, de pedagogisch medewerkers, het dagprogramma en de ruimte.

De verbinding tussen het centrum en de thuissituatie was het belangrijkste aspect van de *relatie met ouders*.

Systematisch *observeren* van individuele kinderen en de groep was voor de experts ook een belangrijk kenmerk van kwaliteit.

En ten slotte ging het volgens hen bij de *inrichting* vooral om een gevarieerd, uitdagend, rijk aanbod waarin de nieuwsgierigheid van kinderen wordt geprikkeld.

2.3.3 Typering van het observatie-instrument

Aan de experts is gevraagd om het observatie-instrument te typeren aan de hand van een aangereikt analysekader. Dit analysekader is samengesteld op basis van de eerder in dit hoofdstuk beschreven (inter)nationale literatuurstudie naar de pedagogische kwaliteit en bestudering van wetenschappelijke en praktijkinstrumenten om die kwaliteit te beoordelen. Zij beoordelen het observatie-instrument als volgt:

a. Accent op proceskenmerken of structuurkenmerken

Veruit de meeste experts constateren dat met het observatie-instrument vooral proceskenmerken worden beoordeeld; een observatie die overeenkomt met het feit dat dit onderzoek specifiek het observatie-instrument betreft. In het bredere GGD-instrumentarium is ook aandacht voor de structurele aspecten.

b. Aard van de te observeren situatie

Volgens de meeste experts is er in het instrument overwegend aandacht voor één-op-één begeleidingssituaties, hoewel iets minder dan de helft van de experts vindt dat er zowel aandacht is voor het beoordelen van één-op-één begeleidingssituaties als (sub)groepsbenaderingen. De zorg die enkele experts uitspreken is dat teveel nadruk op één-op-één-interactie de andere kinderen en de groep als geheel kan benadelen. Aandacht voor kleine groepjes of de hele groep is minstens zo belangrijk, vinden zij.

c. Focus op kindgedrag en/of leidstergedrag

Het instrument heeft een focus op zowel kindgedrag als op leidstergedrag, zeggen de meeste experts, en zij vinden dit een goede zaak: *"Een koppeling tussen kindgedrag en leidstergedrag is gewenst."* Meerdere experts wijzen er wel op dat het wel goede training van de inspecteurs vergt om over beide aspecten een goed oordeel te geven.

d. Beoordelingsniveau

Met het instrument kan op het niveau van de individuele leidster en op het niveau van de groep (tegelijk) worden beoordeeld, zeggen de meeste experts. Enkele experts zijn kritisch over dit aspect. Zij geven aan dat het voor de inspecteurs niet altijd duidelijk is op welk niveau zij moeten oordelen. Een andere expert zou veel meer aandacht in het instrument willen voor de afstemming tussen leidsters, ook wat betreft manier van communiceren, duidelijkheid naar de kinderen, aanbod aan de kinderen. Daarbij kan ook de relatie worden gelegd naar kindgedrag, bijvoorbeeld: lopen kinderen niet verloren rond?

e. Ontwikkelingsgebieden

Volgens de experts is er in het instrument vooral aandacht voor andere ontwikkelingsgebieden (sociaal-emotionele ontwikkeling, psychomotorische ontwikkeling, creatieve ontwikkeling e.d.) dan cognitieve ontwikkelingsgebieden (ontluikende taalontwikkeling en reken-/denkontwikkeling). Enkele experts staan hier wat kritisch tegenover, want *"brede ontwikkeling moet de focus zijn"*. Tegelijk geven zij aan dat je andere instrumenten nodig hebt om de aandacht voor elk ontwikkelingsgebied afzonderlijk goed in kaart te brengen.

f. Leeftijdspecificiteit

Volgens de meeste experts is er in het instrument vooral aandacht voor het kunnen beoordelen van de pedagogische kwaliteit voor jonge kinderen (0 tot 4 jaar). Belangrijke kritiekpunten zijn dat er in het instrument relatief weinig aandacht is voor de allerjongsten (baby's) en oudere schoolkinderen (10+) in de buitenschoolse opvang. "*Met name het oudere kind met andere behoeften en de vraag naar andere competenties van de pedagogisch medewerkers blijft onder de maat*", vindt een expert. Een andere expert stelt voor: "*Voor de baby's een korte aparte lijst.*"

g. Wijze van scoren

De overgrote meerderheid van de experts vindt de scoringswijze van het instrument (onvoldoende, minimaal en extra) niet adequaat. De geschiktheid ervan wordt beoordeeld op een 4,9 (gemiddelde). Een kritiekpunt: het oordeel 'minimaal' is vaak vrij negatief gesteld, terwijl het om de basiskwaliteit gaat. Ander kritiekpunt: er is weinig ruimte voor nuancering. Nog weer een ander kritiekpunt: er is nauwelijks ruimte voor beschrijving van wat echt goede kwaliteit is ('extra').

h. Nadruk op aard van aspecten

Er is volgens de deelnemers vooral aandacht voor kwalitatieve aspecten van kwaliteit en weinig oog voor kwantitatieve aspecten; het instrument is gericht op het constateren óf iets gebeurt en niet op hoe vaak (frequentie of prevalentie) iets gebeurt. Dit vinden de experts een logische keuze vanuit het feit dat het hier een inspectie-instrument betreft en niet een wetenschappelijk meetinstrument.

i. Traditie

Naar het oordeel van de deelnemers staat dit instrument vooral in de pedagogische / holistische traditie. Het staat in mindere mate in de traditie van *early childhood* / vve - afhankelijk van hoe men vve definieert. De meningen hierover zijn wat verdeeld. De meeste experts vinden dat het instrument voldoende houvast biedt om naar de mogelijkheden tot brede ontwikkeling van kinderen binnen de kinderopvang te kijken. Enkele experts zouden in het instrument wat meer aandacht willen zien voor spelend leren en ontwikkelingsstimulering.

2.3.4 Komen de basisdoelen tot hun recht?

Aan de experts is gevraagd om aan te geven in hoeverre zij vinden dat elk van de vier basisdoelen uit de Wet kinderopvang goed tot zijn recht komt in het observatie-instrument. De overeenstemming daarover is het grootste met betrekking tot het basisdoel emotionele veiligheid: 8 van de 10 experts vinden dat dit doel goed tot zijn recht komt (zie tabel 2.1). Bij het basisdoel persoonlijke competentie vinden 7 van de experts dat dit doel in het instrument goed uit de verf komt.

Bij het basisdoel sociale competentie zijn dit er 5, en bij het basisdoel overdracht van normen en waarden zijn dat er 3.

De experts laten zich kritisch uit over de beperkte aandacht voor het basisdoel overdracht van normen en waarden; de meesten vinden dat dit aspect 'onder de maat' is en 'onderbelicht' wordt. Een expert legt uit dat dit doel met name via regels en afspraken aan bod komt in het instrument terwijl het omgaan met diversiteit er niet in verwerkt is: hoe gaan kinderen om met verschillen, met vooroordelen, pesten enzovoort.

Met betrekking tot persoonlijke competentie benoemen twee experts dat dit begrip te beperkt wordt opgevat: het zou meer moeten gaan over het inhoudelijke aanbod dat je kinderen in het kader van hun ontwikkeling moet aanreiken. Ten slotte merkt een expert op

dat het basisdoel sociale competentie te weinig op de groep is gericht en meer leeftijds specifiek kan.

2.3.5 Verbetersuggesties per basisdoel

I. Basisdoel emotionele veiligheid

In het observatie-instrument is het basisdoel emotionele veiligheid geoperationaliseerd met zes indicatoren:

1. Beroepskrachten communiceren met de kinderen (8 items, waarvan 1 item specifiek voor de babygroep).
2. Beroepskrachten hebben een respectvolle houding naar de kinderen (4 items).
3. Er heerst een ontspannen, open sfeer in de groep (9 items, waarvan 1 item specifiek voor kinderopvang 0-4 en 2 items specifiek voor BSO).
4. Kinderen worden uitgenodigd tot participatie (3 items, waarvan 2 items specifiek voor BSO).
5. Kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdgenootjes om zich heen (7 items, waarvan 1 item specifiek voor kinderopvang 0-4 en 1 item specifiek voor BSO).
6. Er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten (3 items, waarvan 1 item specifiek voor BSO).

Aan de experts is gevraagd hoe relevant zij elk van deze indicatoren vinden voor het basisdoel emotionele veiligheid. De experts beoordelen deze indicatoren gemiddeld met een 8,1 - waarmee zij aangeven dat zij zeer tevreden zijn over de operationalisering van dit doel. De indicator 'kinderen worden uitgenodigd tot participatie' scoort met een 7 gemiddeld het laagst.

Tabel 2.1 Oordeel over de zes indicatoren binnen 'emotionele veiligheid'

Onderdeel -	Gemiddelde score	Standaarddeviatie
Indicator 1	8,7	0,9
Indicator 2	8,1	2,7
Indicator 3	8,4	1,1
Indicator 4	7,0	2,7
Indicator 5	8,1	1,7
Indicator 6	8,4	1,6
	8,1	2,0

Ook al zijn de experts over het algemeen zeer tevreden over de zes indicatoren, zij noemen ook een aantal indicatoren die zij vinden ontbreken. Zo wordt de indicator 'beschikbaarheid van de pedagogisch medewerker' door verschillende experts genoemd als een aspect dat ontbreekt, evenals betrokkenheid van de pedagogisch medewerker bij de kinderen tijdens verzorging en spel. Het gaat dan dus om een indicator die aangeeft in hoeverre een pedagogisch medewerker geconcentreerd is op de kinderen en zich ondersteunend opstelt bij wat zij nodig hebben. Ook noemen verschillende experts dat de beschrijvingen bij de indicatoren meer moeten worden gedifferentieerd naar leeftijd, bijvoorbeeld om het fysieke contact met baby's en jonge peuters beter te kunnen vatten.

De manier waarop de zes indicatoren beschreven zijn in items wordt met een gemiddelde 6,5 als voldoende adequaat beoordeeld, waarbij de beschrijvingen bij de vierde indicator (kinderen worden uitgenodigd tot participatie) en de zesde indicator (er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten) het minst adequaat worden geacht.

Per indicator zijn door de experts suggesties voor verbetering gegeven:

1. beroepskrachten communiceren met de kinderen

- een item 'lichamelijke intimiteit' toevoegen: zowel 'gepast' (op schoot nemen, troosten) als 'ongepast' (kind niet loslaten, kietelen).
- de indicator anders noemen en de sensitieve responsieve interactie tot de kern van deze indicator maken.

2. beroepskrachten hebben een respectvolle houding naar de kinderen

- het gaat niet om 'veel interactie' maar om interactie naar behoefte, wat dus ook terughoudendheid van de pedagogisch medewerker kan impliceren.
- bij geconcentreerd spel kan het enthousiasmeren en motiveren van pedagogisch medewerkers ook als stoorzender werken – dus weer: het gaat om interactie naar behoefte.

3. er heerst een ontspannen, open sfeer in de groep

- item 2 hoort bij indicator 1.
- toevoegen: het geven van extra steun aan kwetsbare kinderen om bij de groep te horen.

4. kinderen worden uitgenodigd tot participatie

- item toevoegen: kinderen doen mee met de dagelijkse dingen en worden daar bij betrokken.
- item toevoegen: kinderen worden gestimuleerd om verantwoordelijkheid te nemen.
- kinderp participatie geldt ook voor 0-4 jaar.

5. kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdgenootjes om zich heen

- item toevoegen: iedere aanwezige pedagogisch medewerker kent het dagprogramma, de kinderen en de werkwijze op de groep.

6. er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten

- geen aparte BSO-vraag nodig.
- item toevoegen: zichtbare relatie met huis door foto's e.d. in de ruimte.
- item toevoegen: hartelijke benadering van ouders.

II. Basisdoel persoonlijke competentie

Het basisdoel persoonlijke competentie is in het observatie-instrument met vier indicatoren geoperationaliseerd:

1. Beroepskrachten ondersteunen en stimuleren individuele kinderen (2 items).
2. Er is een goede interactie tussen beroepskrachten en individuele kinderen (5 items).
3. Kinderen hebben de mogelijkheid om eigen ervaringen op te doen middels spelmateriaal, activiteitenaanbod en inrichting (7 items, waarvan 1 item specifiek voor BSO).
4. Er is aandacht voor leermomenten (5 items).

Tabel 2.2 Oordeel over de vier indicatoren binnen 'persoonlijke competentie'

Onderdeel	Gemiddelde score	Standaarddeviatie
Indicator 1	8,5	1,0
Indicator 2	6,9	3,1
Indicator 3	8,3	1,7
Indicator 4	9,0	1,1
	8,2	2,1

De relevantie van deze indicatoren beoordelen de experts gemiddeld met een 8,2. De vierde indicator (leermomenten) scoort gemiddeld het hoogst (9) en de tweede indicator (goede interactie) scoort gemiddeld het laagst: 6,9.

Indicatoren die volgens enkele experts nog ontbreken zijn:

- gebruik maken van de groep en van hoe kinderen van elkaar kunnen leren.
- omgaan met verschillen tussen kinderen, zoals leeftijd maar ook 'risicokinderen'.

Anderzijds geeft een expert aan: *"Het kan allemaal korter en kan met één of twee vragen gedekt worden."*

De wijze waarop de indicatoren zijn geoperationaliseerd in items wordt door de experts beoordeeld met een 6,7 gemiddeld. Meest positief en eenduidig zijn de experts over de items van de tweede indicator (goede interactie tussen beroepskrachten en individuele kinderen; gemiddeld een 7,1) en minst positief over de vierde indicator (aandacht voor leermomenten; gemiddeld een 6,1).

Voorgestelde verbeteringen zijn:

1. *beroepskrachten ondersteunen en stimuleren individuele kinderen*

Er zijn geen verbeterpunten voorgesteld.

2. *er is een goede interactie tussen beroepskrachten en individuele kinderen*

- meer aandacht voor luisteren naar kinderen.

3. *kinderen hebben de mogelijkheid om eigen ervaringen op te doen middels spelmaterial, activiteitsaanbod en inrichting*

- meer aandacht voor groep en samen doen, bijv. imitatie, rituelen enz.

4. *er is aandacht voor leermomenten*

- meer aandacht voor spelbetrokkenheid van de kinderen.
- met name bij deze indicator vinden verschillende experts het een gemis dat de categorie 'extra' niet voor alle items is ingevuld.

III. Basisdoel sociale competentie

Het basisdoel sociale competentie is in het observatie-instrument geoperationaliseerd met drie indicatoren:

1. Beroepskrachten ondersteunen de kinderen in de interactie tussen kinderen onderling (3 items).
2. Beroepskrachten ondersteunen de kinderen in het voorkómen en oplossen van conflicten (3 items).

3. Kinderen maken deel uit van het groepsgebeuren (3 items). De relevantie van deze indicatoren beoordelen de experts gemiddeld met een 8,3. Elke indicator wordt met meer dan een 8 gemiddeld beoordeeld.

Als indicatoren die ontbreken, worden genoemd:

- democratisch leren functioneren.
- kinderen moeten leren omgaan met diversiteit en eigenheid.
- de groep als groep, en alle kinderen betrekken bij de groep, kinderen ondersteunen om bij de groep te horen op hun eigen manier.

Tabel 2.3: Oordeel over de drie indicatoren binnen 'sociale competentie'

Onderdeel	Gemiddelde score	Standaarddeviatie
Indicator 1	8,6	0,9
Indicator 2	8,1	1,4
Indicator 3	8,3	1,5
	8,3	1,3

De experts vinden de wijze waarop de drie indicatoren zijn geoperationaliseerd in items gemiddeld voldoende adequaat (6,5). De scores ontlopen elkaar weinig en zijn alle drie gemiddeld voldoende.

Suggesties voor verbetering zijn:

1. *beroepskrachten ondersteunen de kinderen in de interactie tussen kinderen onderling*

Er zijn geen verbeterpunten voorgesteld.

2. *beroepskrachten ondersteunen de kinderen in het voorkómen en oplossen van conflicten*

- herformuleren indicator: afspraken, regels en omgangsvormen zoals afgesproken worden herkenbaar toegepast.
- item toevoegen: het actief gebruikmaken van rituelen en gebruiken. Zeker bij peuters en kleuters verloopt het leren vaak meer via doen dan horen.

3. *kinderen maken deel uit van het groepsgebeuren*

- indicator is te vaag geformuleerd. Wat wordt precies bedoeld? Gaat het om goed meedoen in de groep?
- meer aandacht voor een humane omgang met elkaar, niet als eis maar als leerproces.

IV. Basisdoel overdracht van normen en waarden

In het observatie-instrument is het basisdoel overdracht van normen en waarden geoperationaliseerd in vier indicatoren:

1. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig (2 items).
2. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn duidelijk (3 items).
3. Afspraken, regels en omgangsvormen worden aan de kinderen uitgelegd (3 items).
4. Beroepskrachten geven zelf in hun spreken en handelen het goede voorbeeld (4 items).

De experts zijn over de operationalisering van dit basisdoel minder tevreden dan bij de andere drie doelen. Dat komt met name door de lage relevantie die zij toedichten aan de eerste indicator (afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig; 4,6 gemiddeld).

Tabel 2.4 Oordeel over de vier indicatoren binnen 'overdracht van normen en waarden'

Onderdeel	Gemiddelde score	Standaarddeviatie
Indicator 1	4,6	2,6
Indicator 2	6,6	2,2
Indicator 3	7,1	2,3
Indicator 4	7,5	2,0
	6,5	2,5

De experts zijn vrij uitgesproken over wat er nog ontbreekt aan de operationalisering van dit doel:

- Teveel nadruk op regels en afspraken, te weinig oog voor democratische vaardigheden en omgaan met verschillen.

Een expert legt uit waar volgens haar meer de nadruk op zou moeten liggen: *"Het gaat hier om hoe kinderen normen en waarden leren, hoe zij omgaan met verschillen in de groep, met pesten en vooroordelen. Hoe gaan zij om met kwetsbare kinderen, met kinderen of medewerkers die er 'anders' uitzien? Dit zijn allemaal leermomenten die de maatschappelijke bijdrage van de kinderopvang zichtbaar maken."*

- Partnerschap met ouders ontbreekt.

De kritiek op de gehanteerde indicatoren wordt weerspiegeld in de wijze waarop de experts de beschrijvingen bij de indicatoren beoordelen. Deze worden gemiddeld met een 4,9 beoordeeld en krijgen bij alle vier de indicatoren een onvoldoende. De verbeterpunten die de experts hebben geformuleerd zijn niet specifiek op een indicator gericht, maar gelden voor de operationalisering van het basisdoel als geheel: *"De indicatoren komen tekort dat de overdracht van normen en waarden een maatschappelijke functie heeft en dat je van een pedagogisch medewerker verwacht dat zij daar haar eigen rol in ziet en die maakt in de praktijk."*

De indicatoren moeten dus meer ingaan op: normen en waarden met elkaar bespreken, omgaan met verschillen inclusief culturele diversiteit, omgaan met elkaar, gezamenlijke afspraken maken en gezamenlijke oplossingen bedenken. Daarbij is het belangrijk dat de pedagogisch medewerker hierin 'modelt' en in overleg treedt met ouders.

De experts hebben met betrekking tot dit doel minder specifieke suggesties per indicator gedaan dan bij de andere doelen. De reden daarvoor is dat zij vinden dat de hele uitwerking van het doel anders zou moeten.

1. afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig

Geen specifieke suggesties.

2. afspraken, regels en omgangsvormen zijn duidelijk

- toevoegen 'samenwerking met ouders'.
- graag concreter: het gaat om beleidsplan dat door iedereen wordt aanvaard.

3. afspraken, regels en omgangsvormen worden aan de kinderen uitgelegd

- rituelen en vaste patronen zijn voor kinderen veel belangrijker dan uitleggen en vertellen, dus leren door te doen in plaats van te horen.
- kinderen erbij betrekken.

4. *beroepskrachten geven zelf in hun spreken en handelen het goede voorbeeld*
Geen specifieke suggesties.

2.4 Verbetering van de inhoudsvaliditeit

Een eerste reactie van de experts op hun kennismaking met het *Veldinstrument observatie kindercentrum* was dat zij positief verrast waren over de inhoud en de volledigheid daarvan. Zorg was er vooral over de bruikbaarheid en haalbaarheid van het instrument: *Hoe kan zo'n uitgebreid instrument in een relatief kort tijdsbestek adequaat worden toegepast? Hoe kan een inspecteur op zoveel verschillende punten in korte tijd een reëel beeld krijgen van de situatie?*

De opzet en kenmerken van het observatie-instrument vinden de meeste experts in grote lijnen adequaat: het feit dat met het instrument zowel naar leidstergedrag als kindgedrag wordt gekeken, dat zowel naar individueel leidstergedrag als naar het functioneren van het team wordt gekeken, dat de nadruk meer ligt op de niet-cognitieve ontwikkelingsgebieden, dat de nadruk ligt op kwaliteit versus kwantiteit. De experts zijn wel behoorlijk kritisch over het instrument wat betreft leeftijd specificiteit: zij missen in het instrument aandacht voor de situatie van de baby's en voor de situatie van de oudere kinderen in de BSO. Ook vinden de meeste experts de wijze van scores (onvoldoende - minimaal - extra) wat halfslachtig. Enerzijds klinkt het pleidooi om de scores terug te brengen tot voldoet versus voldoet niet. Anderzijds zijn er experts die pleiten voor volledige uitwerking én benutting van de categorie extra.

Met betrekking tot de inhoudsvaliditeit kunnen we het volgende constateren. De inhoud van het instrument is door de experts valide bevonden, behalve op de uitwerking van basisdoel 4: de overdracht van normen en waarden. Naar de mening van deze experts is een bredere, meer maatschappelijk georiënteerde invulling van dit doel gewenst. Concreet worden hierbij aspecten genoemd als het omgaan met verschillen en gezamenlijk afspraken maken.

Daarnaast hebben de experts vele suggesties gedaan voor verbeteringen op het niveau van indicatoren en items. Grotendeels zijn dit zeer specifieke suggesties, die zijn terug te vinden onder de bespreking van de vier basisdoelen (paragraaf 2.3.5).

Enkele inhoudelijke aspecten kwamen verschillende malen terug:

- Aandacht voor het begeleiden van de groep en de interactie tussen kinderen verdient meer aandacht in het instrument.
- Datzelfde geldt voor het differentiëren tussen kinderen, naar leeftijd, naar achtergrond, naar zorgbehoefte, enzovoort. Oog voor kinderen met een beperking op de groep en hoe met hen wordt omgegaan wordt verschillende keren genoemd.
- Aandacht voor wederzijdsheid in het contact tussen pedagogisch medewerkers en kinderen is ook een aandachtspunt dat enkele keren is genoemd. Het gaat dan bijvoorbeeld om het betrekken van kinderen bij wat pedagogisch medewerkers doen en organiseren op de groep en bij het toedelen van verantwoordelijkheid aan kinderen.

Aan het einde van de inhoudelijke sessie hebben de experts gereflecteerd op het *Veldinstrument observatie kindercentrum* in zijn geheel, zowel op de inhoud als op de procedure. Alhoewel dit onderzoek de inhoudsvaliditeit betreft, is ook de gebruikprocedure van het instrument aan de orde gekomen. Immers, inhoud en procedure van een

beoordelingsinstrument gaan hand in hand en beide aspecten moeten in orde te zijn om de praktijk goed te kunnen beoordelen.

Met name twee zorgpunten met betrekking tot de procedure kwamen ter sprake tijdens de sessie. Ten eerste vroegen de experts zich af hoe inspecteurs in de relatief korte tijd die staat voor een observatie genoeg kunnen zien en horen om tot een juist oordeel te komen over alle inhoudelijke punten van het instrument. De volledigheid van het instrument is daarmee meteen ook de valkuil, als gemiddeld binnen 20 à 30 minuten per groep een oordeel moet worden geveld.

In reactie op dit mogelijke knelpunt waren sommige experts van mening dat de beoordeling in het observatie-instrument terug moet naar een dichotome beoordeling: 'voldoet wel' of 'voldoet niet'. Echter, andere experts hielden juist een pleidooi voor het structureel toevoegen én gebruiken van de categorie 'extra'.

Ten slotte waren de experts unaniem van mening dat het bepalen van de kwaliteit van de kindercentra en het goed hanteren van het observatie-instrument veel kennis en kunde van de inspecteurs vergt. Tegelijk is de ervaring van enkele van hen dat de kennis en ervaring die inspecteurs met zich mee brengen uiteen kan lopen. Intensieve na- en bijscholing kan hier een antwoord op vormen.

Inspecteurs herkennen zich in de bevindingen en vullen aan

In een afsluitende sessie is met de inspecteurs van de 11 GGD'en die hebben deelgenomen aan het onderzoek teruggeblikt op de onderzoeksbevindingen van de inhoudelijke sessie en op de resultaten van de duo-inspecties. De inspecteurs konden zich in grote lijnen goed vinden in de bevindingen die uit de Spilster-sessie met de landelijke experts naar voren kwamen:

- Zij herkenden zich in de conclusie dat de vier basisdoelen niet alle even adequaat zijn uitgewerkt, en dat met name het vierde basisdoel (overdracht van normen en waarden) verbetering behoeft.
- Zij waren het eens met de opmerking dat het aspect 'begeleiding van de groep en de interactie tussen kinderen' in het instrument meer aandacht verdient, bijvoorbeeld door daarover meer voorbeelden toe te voegen.
- Met betrekking tot het aspect 'differentiëren tussen de kinderen' waren de meningen verdeeld; een deel van de inspecteurs vond dat het instrument hiervoor voldoende ruimte bood en een ander deel vond het instrument hierop tekort schieten, met name voor de BSO-setting.
- Wat betreft de suggesties van de experts om meer aandacht te besteden aan 'wederzijdsheid in het contact tussen pedagogische medewerkers en kinderen': de inspecteurs vinden dat er meer voorbeelden mogen worden toegevoegd over het meedoen van kinderen in de dagelijkse praktijk en het mede verantwoordelijkheid nemen in vooral de BSO.
- Meer in algemene zin kwamen de inspecteurs tot een unanieme conclusie: Het zou goed zijn als het instrument werd opgedeeld in ten minste twee instrumenten - één instrument voor de kinderdagverblijven en peuterspeelzalen en één voor de BSO's. Sommige inspecteurs zouden liefst ook een apart instrument voor de baby/dreumes-groepen zien, maar daarover zijn de meningen verdeeld.
- Opdeling in twee instrumenten zou helpen om de inhoud scherper te maken omdat deze kan worden toegespitst op de specifieke werksituatie van de pedagogisch medewerkers en de leeftijd en mogelijkheden van de kinderen. Daarnaast zou het instrument korter en handzamer worden, wat zou bijdragen aan de oplossing van het procedurele knelpunt van de korte tijdsspanne waarin een oordeel moet worden geveld.
- Wat betreft het procedurele knelpunt van verschillen in opleiding en achtergrond tussen inspecteurs onderling: de inspecteurs herkenden dit knelpunt en benoemden dat de verwachtingen van met name het pedagogische oordeel van de inspecteurs in de afgelopen jaren steeds hoger zijn geworden - en dat die tendens de komende jaren zal doorzetten. Verschillende GGD'en hebben de afgelopen jaren op eigen initiatief veel geïnvesteerd in de (bij)scholing van inspecteurs op dit punt. Niettemin zouden de inspecteurs op dit punt graag (meer) ondersteuning op landelijke niveau ontvangen.

3. Het vaststellen van de concurrentievaliditeit

In het eerste deel van het onderzoek is gekeken naar de inhoudsvaliditeit van het *Veldinstrument observatie kindercentrum* (onderdeel 'pedagogische praktijk') van de GGD. Het tweede deel gaat dieper in op de zogeheten 'concurrentievaliditeit'. De concrete deelvraag waarop een antwoord moet worden geformuleerd, luidt: *Wordt met het huidige instrument de kwaliteit van de pedagogische kwaliteit op eenzelfde wijze gewaardeerd als met een ander instrument?* Als het onderzoek daartoe aanleiding geeft, worden concrete verbeterpunten geformuleerd om de validiteit naar een hoger niveau te brengen.

Het gaat hier expliciet om het waarderen van de proceskwaliteit van de pedagogische praktijk. De wijze waarop naar de structurele kenmerken van de pedagogische kwaliteit wordt gekeken, valt buiten het bestek van dit onderzoek.

In dit derde hoofdstuk wordt eerst de opzet van dit deelonderzoek behandeld (paragraaf 3.1). Vervolgens komen in paragraaf 3.2 de belangrijkste bevindingen met betrekking tot de concurrentievaliditeit aan bod. Tot slot worden in paragraaf 3.3 adviezen gegeven om de concurrentievaliditeit van het huidige observatie-instrument te verbeteren.

3.1 Opzet van het onderzoek

Dubbele inspectie op de groep

Om zicht te krijgen op de concurrentievaliditeit is er in dit onderzoek voor gekozen om twee gelijktijdige ('dubbele') inspecties uit te laten voeren door twee inspecteurs binnen één en dezelfde groep van een kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en/of buitenschoolse opvang. Daarbij is enerzijds het huidige observatie-instrument ingezet, anderzijds een schaduwinstrument.

Schaduwinstrument

Na een grondige oriëntatie op (inter)nationale instrumenten die in theorie in aanmerking komen om deels (een *capita selecta*) of geheel als schaduwinstrument te worden ingezet¹, is uiteindelijk na overleg met de opdrachtgever besloten om het dicht bij huis te houden. Het gekozen schaduwinstrument bestaat uit twee veldinstrumenten (1. interactievaardigheden en 2. kwaliteit van de leefomgeving) die door het NCKO zijn ontwikkeld voor het beoordelen van de proceskwaliteit.

Waarom is er juist voor deze veldinstrumenten gekozen? Omdat:

- de wetenschappelijke basis van beide veldinstrumenten identiek is aan die van de wetenschappelijke versies van het NCKO;
- met de zes interactievaardigheden in de omgang met kinderen alle vier de pedagogische basisdoelen uit de wet kunnen worden bediend (het huidige observatie-instrument beoordeelt dit ook)²;

¹ Zie bijlage 1 voor een overzicht van de geraadpleegde Nederlandstalige en Engelstalige instrumenten voor het meten en beoordelen van de pedagogische kwaliteit.

² In bijlage 2 vindt u een bewerking van het onderdeel *Interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers* uit het bestaande NCKO-instrumentarium. Deze bewerking is een handzaam invulvoorbeeld voor de GGD-inspecteurs in het kader van dit valideringsonderzoek. De andere onderdelen van het schaduwinstrument bestaan grotendeels uit kopieën van de bestaande vragenlijsten uit de NCKO-Kwaliteitsmonitoren.

- beide instrumenten afzonderlijk zijn gecontroleerd op betrouwbaarheid en validiteit;
- beide veldinstrumenten relatief kort en gebruiksvriendelijk zijn;
- beide veldinstrumenten met een korte instructie kunnen worden afgenomen;
- er met een relatief korte tijdsinspanning een goede inschatting kan worden verkregen van de pedagogische kwaliteit.

Kortom, zowel inhoudelijk als procedureel vertonen het huidige observatie instrument en het schaduwinstrument een hoge mate van overlap ('convergentie').

Schaduwinstrument

Het schaduwinstrument waarmee een concurrerende inspectie is uitgevoerd, bestaat uit twee veldinstrumenten: 1) interactievaardigheden en 2) kwaliteit van de leefomgeving. Alles bij elkaar telt het 12 indicatoren en 32 items voor KDV en PSZ en 10 indicatoren en 29 items voor BSO.

1) *Interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers* (bestaat uit 6 indicatoren, 6 items): sensitieve responsiviteit, respect voor de autonomie van het kind, structureren en grenzen stellen, praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiden van interacties tussen kinderen. Het scoresysteem bestaat uit drie categorieën: 'laag', 'middelmatic' en 'hoog' (driepuntsschaal).

2a) *Kwaliteit van de leefomgeving KDV en PSZ* (bestaat uit 6 indicatoren, 26 items): brengen en halen (1 item), ruimte en inrichting (7 items), activiteiten (10 items), taal (3 items), omgang met kinderen (2 items) en het programma (3 items).

Het scoresysteem bestaat uit twee categorieën, te weten 'niet' en 'wel' (dichotomie). Er worden diverse praktische voorbeelden van alledaagse situaties op de groep gegeven om tot een waardering te kunnen komen.

2b) *Kwaliteit van de leefomgeving BSO* (bestaat uit 4 indicatoren, 23 items): ruimte en inrichting (6 items), speelmogelijkheden en materialen (9 items), programma (5 items) en omgaan met kinderen in een groep (3 items). De items pedagogisch beleid en organisatie (4 items) en samenwerking met anderen (3 items) zijn achterwege gelaten omdat ze niet direct betrekking hebben op de pedagogische kwaliteit op de groep.

Het scoresysteem bestaat eveneens uit een 'niet-score' en 'wel-score' (dichotomie), waarbij diverse voorbeelden van praktijksituaties worden gegeven.

Het derde veldinstrument *Structurele kwaliteit* laten we bewust buiten beschouwing, omdat daarmee de structurele kwaliteit van de kinderopvang kan worden beoordeeld. Dit ligt buiten het bereik van ons onderzoek.

Werving

Er is een wervingsronde onder alle 26 GGD'en gehouden. Hierbij is GGD GHOR Nederland nauwgezet betrokken. Uiteindelijk hebben 11 GGD'en meegedaan met twee of meer inspecteurs die dubbele inspecties in kinderdagopvang (KDV), peuterspeelzaalwerk (PSZ) en buitenschoolse opvang (BSO) hebben uitgevoerd.

Voor dit deel van het valideringsonderzoek zijn enkel inspecteurs als bron benut. Dit is een welgekozen besluit. In de eerste plaats omdat alle GGD-inspecteurs reeds getraind zijn in de afname van het huidige observatie-instrument. In de tweede plaats stuit validering door andere bronnen (bijv. pedagogisch medewerkers, leidinggevendenden of ouders) op inhoudelijke en praktische bezwaren. Er was geen tijd en budget om andere bronnen te trainen in afname van beide instrumenten (het huidige observatie-instrument én het schaduwinstrument).

Bovendien zijn de inspecteurs straks ook de gebruikers van het (eventueel gewijzigde) instrument. Door inspecteurs een grote rol te geven in het valideringsonderzoek wordt tegelijkertijd bijgedragen aan de betrokkenheid bij en het draagvlak voor het (eventueel nieuwe, bijgestelde) observatie-instrument. Uit contacten met de inspecteurs kinderopvang is bekend dat ze niet allemaal op dezelfde manier gebruik maken van het huidige observatie-

instrument, terwijl dat wel een voorwaarde is om de kwaliteit van het inspectiewerk te borgen. Zo neemt de ene inspecteur het instrument wel mee op inspectiebezoek, en vult het instrument ter plekke in, terwijl een andere inspecteur schetsmatige aantekeningen maakt en het instrument vervolgens op de eigen werkplek invult.

Instructiebijeenkomsten

Voor de uitleg bij de afname van dubbele inspecties is op twee momenten een inhoudelijke bijeenkomst georganiseerd. GGD'en konden zelf bepalen aan welke ze wilden deelnemen. Tijdens de bijeenkomsten is inhoudelijke achtergrondinformatie geboden bij de opzet van het valideringsonderzoek. De keuze van het schaduwinstrument is verantwoord. Er is informatie verstrekt over de achtergronden en gebruik van het schaduwinstrument. Tevens is gekeken naar de aard en samenstelling van het schaduwinstrument. Ook is instructie gegeven bij de wijze van scoring. Tegelijkertijd is besproken hoe de ingevulde vragenlijsten in welk tijdsbestek geretourneerd moesten worden. Aansluitend is gesproken over de behoefte aan een terugkoppelingsbijeenkomst na het uitvoeren van de dubbele inspecties. Tijdens de bijeenkomsten zijn meerdere opmerkingen gemaakt, knelpunten besproken én oplossingen aangedragen om het onderzoek in praktijk gestalte te geven. Gezamenlijk is er gestreefd naar een verantwoorde en praktische aanpak van het valideringsonderzoek. Om het onderzoek in goede banen te leiden, hebben we de volgende set van afspraken met de inspecteurs gemaakt.

Selectie, planning, logistiek

Afspraak 1: De instrumenten zijn gescand en als PDF rondgestuurd. De laatste twee punten van het schaduwinstrument pedagogische praktijk BSO, punt 29 (samenwerking met de basisscholen) en punt 30 (samenwerking met andere instellingen) zijn bewust vervallen. Die punten raken niet direct de pedagogische kwaliteit op de groepen, zoals het huidige observatie-instrument dat wel doet.

Afspraak 2: Per GGD is een planning gemaakt, waarbij ook andere collega's konden worden ingeschakeld, mits goed geïnstrueerd door de aanwezige inspecteurs.

Afspraak 3: Gestreefd werd naar variëteit m.b.t. 1) Type voorziening (kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang), 2) Risicoprofiel (kleurcode 'groen', 'geel', 'oranje' en 'rood'³) en 3) achtergrond inspecteur (al dan niet specialist, pedagogisch onderlegd).

Procedure dubbele inspecties

Afspraak 4: De inspecteur die het huidige observatie-instrument hanteerde, speelde de hoofdrol naar de locatie toe. Deze inspecteur bevroeg bijvoorbeeld ook de pedagogisch medewerkers. De inspecteur die het schaduwinstrument hanteerde, communiceerde aan de 'hoofdinspecteur' welke vragen nog onbeantwoord zijn gebleven en gesteld moesten worden. De schaduwinspecteur stelde zich terughoudend op, om teveel onrust op de groep te voorkomen.

Afspraak 5: Naar de houders en leidsters is gecommuniceerd dat de dubbele inspectie 'intercollegiale toetsing' betrof.

---

³ Groen: geen reden tot zorg; noch over de actuele situatie noch over nabije toekomst. Geel: geen reden tot zorg over de actuele situatie, lichte zorg over de nabije toekomst. Oranje: lichte zorg over de actuele situatie, zorg over de nabije toekomst. Rood: zorg of serieuze zorg over de actuele situatie, serieuze zorg over nabije toekomst.

“In een enkel geval deed de houder heel moeilijk over de aanwezigheid van twee inspecteurs tegelijk op de groep. Veruit de meeste houders hadden er daarentegen geen enkele moeite mee.”

Eén van de inspecteurs tijdens de terugkoppelingsbijeenkomst

Afspraak 6: Net als bij het eigen instrument was het bij het schaduwinstrument mogelijk om een oordeel over meerdere pedagogisch medewerkers en meerdere groepen binnen een locatie te geven. Daarbij werd dezelfde werkwijze gehanteerd als bij het huidige observatie-instrument.

Afspraak 7: De inspecteurs vulden de rapportages zoveel mogelijk op itemniveau in. Wat ze niet zagen, werd overgeslagen (tenzij het instrument aangaf dat hiervoor navraag moest worden gedaan).

Afspraak 8: Tijdens de onderzoeksduur (de gehele maand april en begin mei) werd tussen collega's niet overlegd over de uitkomsten van de verschillende instrumenten. Dit om het onderzoek niet te beïnvloeden. Nadat alle data zijn ingeleverd kon hierover pas onderling gecommuniceerd worden.

Retourneren ingevulde observatie-instrumenten

Afspraak 9: De inspecteurs scanden de rapportages en stuurden ze digitaal toe. Daarbij vermeldden ze dag, tijd en locatie en droegen er zorg voor dat de duo-rapportages samen werden ingeleverd.

Terugkoppeling en eindrapportage

Afspraak 10: Toegezegd is dat de namen van alle betrokken GGD'en door Sardes vermeld worden in de eindrapportage.

Afspraak 11: Met de opdrachtgever SZW is door Sardes kortgesloten dat de inspecteurs behoefte hadden aan het geven van feedback en is een gepaste vorm gezocht. Er is een terugkoppelingsbijeenkomst georganiseerd om de ervaringen en het rapport te bespreken.

Afspraak 12: Sardes stuurde de eindrapportage in digitale vorm toe aan alle betrokkenen van de GGD'en, als de opdrachtgever daarvoor een 'go' gaf.

Helpdesk

Afspraak 13: Sardes was bereikbaar voor vragen en suggesties tijdens de uitvoering van het onderzoek.

Meelopen tijdens reguliere inspectie

Ten behoeve van de uitvoering van het onderzoek is door één van de onderzoekers een keer meegelopen tijdens een reguliere inspectie. Dit is gedaan om zicht te krijgen op het alledaagse werk van inspecteurs. Hoe wordt er door houders en medewerkers gereageerd op (onaangekondigd) inspectiebezoek? Waar lopen inspecteurs tijdens hun werkzaamheden tegen aan, waar zitten de uitdagingen? Is er voldoende tijd?

Terugkoppeling inspecteurs

Tijdens een apart belegde bijeenkomst op 22 mei 2014 is met een groep inspecteurs teruggekeken op het valideringsonderzoek. De opbrengsten met betrekking tot de activiteiten in het kader van het vaststellen van de inhoudsvaliditeit zijn toegelicht.

Ervaringen met het werken met beide observatie-instrumenten in het kader van het onderzoek naar de concurrentievaliditeit zijn uitgewisseld. Hierbij zijn de eerste resultaten uit deel I en deel II van het valideringsonderzoek aan de inspecteurs teruggegeven. Op die manier is er op basis van empirische cijfers gereflecteerd op de vaststelling van de inhoudsvaliditeit en concurrentievaliditeit. De opbrengsten van deze terugkoppeling zijn verwerkt in de analyse, synthese en reflectie op al het onderzoeksmateriaal.

Data, methodologische beslissingen, voorbereidende en uitvoerende analyses

Uiteindelijk zijn op basis van de hierboven beschreven werkwijze door inspecteurs van 11 GGD'en 94 dubbele inspecties (in totaal 188 ingevulde observatielijsten, waarvan de helft betrekking heeft op het huidige observatie-instrument en de andere helft op het schaduwinstrument) aangeleverd. Alle observatiegegevens zijn ingevoerd in een databestand. Er zijn voorbereidende en controlerende analyses gepleegd om 'schone' data te krijgen die gereed zijn voor beschrijvende en toetsende analyses.

We hebben enkele methodologische beslissingen genomen om de statistische analyses naar behoren uit te kunnen voeren:

- Zowel bij het huidige observatie-instrument als bij het schaduwinstrument zijn door de inspecteurs niet alle praktijkvoorbeelden binnen items en items binnen een indicator gescoord. Ook zijn er zelfgeschreven teksten toegevoegd zonder een scoringsmogelijkheid aan te kruisen.
In deze gevallen is besloten dat er geen bruikbare data voor de analyses zijn.
- Een aantal inspecteurs heeft zowel in het huidige observatie-instrument als in het schaduwinstrument meerdere scoringsmogelijkheden per praktijkvoorbeeld / item ingevuld. In deze gevallen is er voor gekozen om de meest extreem voorkomende score (de laagste of de hoogste aangekruiste scoringsmogelijkheid) toe te laten tot de analyses. De reden is dat de beoordelende inspecteur aspecten van pedagogische kwaliteit heeft gezien van de meest extreem voorkomende score. Dit is soms ook uit het nabellen en de terugkoppelings-bijeenkomst gebleken.
- Een aantal inspecteurs heeft bij de instrumenten geen scoringsmogelijkheid aangekruist, maar een 'ja' of 'gezien' genoteerd. In die gevallen is er voor gekozen om de scoringsmogelijkheid, waar de 'ja' of 'gezien' betrekking op heeft, in te sluiten in de analyses.
- Met een aantal inspecteurs is bij twijfel over bovenstaand scoringsgedrag telefonisch contact geweest om in dialoog tot juiste beslissingen te komen.
- Bij het komen tot een analyseerbare score voor het schaduwinstrument is er voor gekozen om het aantal 'nieten' en het aantal 'wellen' met elkaar in verband te brengen, onder voorwaarde dat er minimaal één 'niet' of minimaal één 'wel' is gescoord binnen een item. Dit laatste is een indicatie voor de situatie dat er tijdens de observatie op dit aspect van de pedagogische kwaliteit is gelet. Zodoende is er per item een somscore berekend die een indicatie is van dit aspect van de pedagogische kwaliteit. Die score is meegenomen in de analyses.
- Er is gerekend met gemiddelden van items en indicatoren, zowel voor het huidige observatie-instrument als voor het schaduwinstrument. Omdat voor meerdere indicatoren niet van alle onderliggende items, en voor meerdere items niet van alle onderliggende praktijkvoorbeelden een scoringsmogelijkheid is aangekruist, moest er een beslissing worden genomen over het minimum aantal scores dat noodzakelijk is

om te kunnen middelen. Er is pas gemiddeld als van minimaal de helft van de praktijkvoorbeelden, items en/of indicatoren een scoringsmogelijkheid is gegeven.⁴

Voor de analyses zijn voor beide instrumenten afzonderlijk gemiddelden berekend per item en indicator. Het gemiddelde van alle items en indicatoren binnen een instrument is uitgerekend (totaalcore)⁵. Vervolgens zijn er meervoudige rang(orde)correlaties uitgevoerd op de gesommeerde scores van de items (gemiddelde van de items die samen de indicator vormen) en de totaalscores (gemiddelde van alle indicatoren en alle items samen die het construct 'pedagogische kwaliteit' vormen) van de twee gebruikte observatie-instrumenten.

Op basis van de grootte van de correlaties kunnen we uitspraken doen over de mate van concurrentievaliditeit. Hoe hoger de correlaties tussen de scores van inhoudelijk equivalente pedagogische onderwerpen uit de beide instrumenten, des te robuuster de concurrentievaliditeit. Bij het vergelijken van de scores van (indicatoren items van) de twee observatie-instrumenten wordt een positieve correlatie van 0,2 gezien als laag; een positieve correlatie van 0,3 als middelmatig / gemiddeld; een positieve correlatie van 0,5 (of hoger) wordt gezien als hoog⁶.

We stellen als eis dat de correlaties tussen de (totaal)scores (van de indicatoren en items) van het huidige observatie-instrument en de (totaal)scores (van de indicatoren en items) van het schaduwinstrument tenminste significant positief moeten zijn. Zeer hoge positieve correlaties mogen op voorhand misschien wel niet worden verwacht, omdat de achtergrond en insteek van beide instrumenten enigszins van elkaar verschillen.

In de analysestructuur is steeds onderscheid gemaakt naar type voorziening (kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang), om te kijken of de concurrentievaliditeit op dit punt adequaat is.

---

⁴ In bijlage 3 besteden we aandacht aan 'missende data', oftewel ontbrekende gegevens. Het is interessant om na te gaan welke gegevens ontbreken en wat daar de oorzaken van zijn, omdat ze mogelijk iets zeggen over het instrument, het observatiegedrag van de inspecteur en/of de voorwaarden waarbinnen de inspecteur de observaties uitvoert.

⁵ Hierbij mogen we er van uitgaan dat de betrouwbaarheid van beide instrumenten aan de maat is. In eerdere onderzoeken (op meer gegevens) is gebleken dat de betrouwbaarheid van het huidige observatie instrument en het schaduwinstrument op orde is.

⁶ Cohen, J. (1992). "A power primer". *Psychological Bulletin*, 112, (1): 155-159.

Concurrentievaliditeit

Wanneer is er sprake van concurrentievaliditeit en hoe kun je daarop controleren? Een gangbare definitie is: *Een observatiemeting is valide als het resultaat ervan overeenstemt met een meting die op hetzelfde verschijnsel (in dit geval 'pedagogische kwaliteit') is gericht, maar die met een andere methode wordt gedaan.* Dit wordt overigens ook wel 'convergente validiteit' genoemd.

Vaak is het niet goed mogelijk om gegevens over validiteit op een methodische en statistisch verantwoorde manier te verkrijgen. Toch zijn er eenvoudige manieren om een indicatie van de validiteit van de data te komen. Gebruikelijk is het berekenen van de overeenstemming (correlaties) tussen de (totaal)scores (op indicatoren en items) die met het huidige observatie-instrument en de (totaal)scores (op indicatoren en items) die met het schaduwinstrument zijn verkregen. Deze manier wordt in dit onderzoek gevolgd.

De mate van overeenstemming ('convergentie') wordt uitgedrukt in een correlatiecoëfficiënt, hier de rang(orde)correlatie van Spearman. Meestal wordt de *Pearson r* in validiteitsonderzoek gebruikt. Dit is niet gedaan vanwege het overwegend ordinale meetniveau van de gegevens en de relatief kleine steekproef gegevens die ons ter beschikking staat. In die gevallen is het veiliger om een non-parametrische correlatietoets in te zetten. Er is steeds eenzijdig getoetst, omdat er een uitgesproken verwachting is over de richting van het verband.

De rang(orde)correlatie van Spearman kan variëren van 1,0 (perfecte overeenstemming) via 0 (geen verband) tot -1,0 (precies tegenovergesteld). De rang(orde)correlatie is alleen berekend voor paarsgewijze vergelijkingen (dubbele inspecties van onderdelen van de pedagogische praktijk). Wanneer verschillende observatiemetingen onderlinge samenhang vertonen, dan wijst dit in de richting van validiteit. Lage onderlinge samenhang kan er op wijzen dat de indicatoren / items beter niet opgenomen kunnen worden in het huidige observatie-instrument. Hoge onderlinge correlatie betekent dat er kennelijk ongeveer dezelfde informatie wordt gedekt. En dus een plek verdienen in het huidige observatie-instrument.

In veel observatieonderzoek vormen het maken van systematische fouten en de observator-bias een probleem. Systematische fouten houden in dat alle observatoren hetzelfde soort fouten maken (bijv. vanwege gedeelde vooroordelen binnen de groep van inspecteurs), omdat alle observatoren aan dezelfde invloed onderhevig zijn. Systematische fouten bedreigen het waarheidsgehalte van de metingen, de validiteit dus. Daar is in dit onderzoek weinig aan te doen. Door te werken met (een wisseling van) twee verschillende inspecteurs per pedagogische praktijk is de invloed van de observator-bias echter wel verkleind.

Bronnen:

Baarda, D.B. & Goede, M.P.M. de (2001). *Basisboek Methoden en Technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv/Stenfert Kroese Groningen.

Sande, J.P. van de (2001). *Gedragsobservatie. Inleiding tot systematisch observeren*. Groningen: Noordhoff Uitgevers BV.

3.2 Bevindingen met betrekking tot de concurrentievaliditeit

Zoals gezegd bestaat het huidige observatie-instrument uit 17 indicatoren en 72 items die alle pretenderen iets over de pedagogische kwaliteit te kunnen zeggen. Het schaduwinstrument telt 12 indicatoren en 32 items voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen, maar 10 indicatoren en 29 items voor buitenschoolse opvang met min of meer een vergelijkbare strekking.

Omdat er in enkele gevallen onderscheidende items zijn voor kinderdagverblijf en peuterspeelzaal enerzijds en buitenschoolse opvang anderzijds, maar ook tussen

kinderdagverblijf en peuterspeelzaal enkele onderscheidende items zijn voor babygroepen, is hier rekening mee gehouden in de analyses.

In totaal zijn er dubbele inspecties verkregen van observaties in 38 kinderdagverblijven, 24 peuterspeelzalen en 32 buitenschoolse opvanggroepen. In bijlage 4 staan alle beschrijvende gegevens voor het huidige observatie-instrument en schaduwinstrument apart. Deze zijn gebaseerd op de dubbele observatiemetingen. De beschrijvende gegevens zijn gebruikt voor het vaststellen van de concurrentievaliditeit.

“Als je het instrument tijdens het inspectiebezoek bij de hand hebt, zie je meer dan wanneer je het niet meeneemt.”

Eén van de inspecteurs tijdens de terugkoppelingsbijeenkomst

Voor het bepalen van de mate van concurrentievaliditeit zijn correlaties uitgevoerd tussen scores van het huidige observatie-instrument en het schaduwinstrument, uitgesplitst naar type voorziening (kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang). Eerst worden de correlaties voor de kinderdagverblijven gepresenteerd.

Tabel 3.1a: Correlaties tussen de gemiddelde scores van de afzonderlijke indicatoren en de totaalscores van het huidige observatie-instrument en het schaduwinstrument, uitgesplitst naar KDV (n = 38)

Indicatoren van huidig observatie-instrument	Interactievaardigheden van schaduwinstrument						
	1	2	3	4	5	6	Tot
1. Emotionele veiligheid	,37*	,41**	,32*	,40**	,48**	,53**	,49**
2. Persoonlijke competentie	,35*	,50**	,42*	,34*	,56**	,36*	,46**
3. Sociale competentie	,31	,56**	,78**	,23	,22	,43*	,49*
4. Overdracht van normen en waarden	,17	,43*	,49*	,11	,16	,49*	,32
Totaal	,41**	,55**	,46**	,40*	,44**	,51**	,53**

* p ≤ .05, ** p ≤ .01

Er is sterk bewijs dat de concurrentievaliditeit van het huidige observatie-instrument op orde is. Er zijn hoge correlaties gevonden tussen indicatoren van het huidige observatie-instrument en indicatoren van het schaduwinstrument. Voor drie van de vier indicatoren uit het huidige observatie-instrument, ‘emotionele veiligheid’, ‘persoonlijke competentie’ en ‘sociale competentie’, geldt dat ze betekenisvol samenhangen met de zes indicatoren (1 = ‘sensitieve responsiviteit’, 2 = ‘respect voor autonomie’, 3 = ‘structureren en grenzen stellen’, 4 = ‘praten en uitleggen’, 5 = ‘ontwikkelingsstimulering’ en 6 = ‘begeleiden van sociale interacties tussen kinderen’) die betrekking hebben op de ‘interactievaardigheden’ uit het schaduwinstrument. De indicator ‘overdracht van normen en waarden’ van het huidige observatie-instrument hangt niet samen met de interactievaardigheden van het schaduwinstrument.

Deze bevinding met betrekking tot de concurrentievaliditeit komt in hoge mate overeen met de bevindingen uit het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit. In dat onderzoek kreeg de indicator ‘overdracht van normen en waarden’ uit het huidige observatie-instrument ook de meeste commentaarpunten van de pedagogisch deskundigen.

Tabel 3.1b: Correlaties tussen de gemiddelde scores van de afzonderlijke indicatoren en de totaalscores van het huidige observatie-instrument en het schaduwinstrument, uitgesplitst naar KDV (n = 38)

Indicatoren van huidig observatie-instrument	Kwaliteit van de leefomgeving KDV en PSZ van schaduwinstrument						
	7	8	9	10	11	12	Tot
1. Emotionele veiligheid	,09	-,29*	- ,47**	,19	,27	,15	,09
2. Persoonlijke competentie	-,06	-,02	-,28	,06	,37*	,17	,20
3. Sociale competentie	-,30	,01	,00	,24	,29	-,14	,09
4. Overdracht van normen en waarden	-,03	-,03	-,20	,12	,18	,03	,10
Totaal	,01	-,03	-,21	,18	,36*	,16	,21

* p ≤ .05, ** p ≤ .01

Wat in tabel 4.1b opvalt, is dat er voor de kinderdagverblijven over de gehele lijn zwakke correlaties zijn tussen de vier indicatoren uit het huidige observatie-instrument en de zes indicatoren uit het schaduwinstrument voor wat betreft de kwaliteit van de leefomgeving (7 = 'brengen en halen', 8 = 'ruimte en inrichting', 9 = 'activiteiten', 10 = 'taal', 11 = 'omgang met kinderen' en 12 = 'programma'), een enkele uitzondering daargelaten. Zo is er bijvoorbeeld wel een (sterke) samenhang tussen de indicator 'emotionele veiligheid van het huidige observatie-instrument en de indicatoren 'ruimte en inrichting' en 'activiteiten' (indicator 8 en 9) van het schaduwinstrument. Indicator 11 ('omgang met de kinderen') van het schaduwinstrument hangt betekenisvol samen met de vier indicatoren van pedagogische kwaliteit van het huidige observatie-instrument.

"Het schaduwinstrument is soms heel voorschrijvend. Moeten er bijvoorbeeld zeven uit een lijst materialen makkelijk door de kinderen zelf te pakken zijn. Dat is heel normerend. Het dwingt je wel tot heel precies kijken."

Eén van de inspecteurs tijdens de terugkoppelingsbijeenkomst

Tabel 3.2a gaat in op de relaties tussen de pedagogische kwaliteit van de peuterspeelzalen, zoals gemeten met het huidige observatie-instrument en het schaduwinstrument.

Tabel 3.2a: Correlaties tussen de gemiddelde scores van de afzonderlijke indicatoren en de totaalscores van het huidige observatie-instrument en het schaduwinstrument, uitgesplitst naar PSZ (n = 24)

Indicatoren van huidig observatie-instrument	Interactievaardigheden van schaduwinstrument						
	1	2	3	4	5	6	Tot
1. Emotionele veiligheid	,30	,52**	,48*	,37*	,46	,35	,50**
2. Persoonlijke competentie	,45*	,64**	,60**	,56**	,45*	,59**	,69**
3. Sociale competentie	,41*	,74**	,58**	,51*	,47*	,66**	,74*
4. Overdracht van normen en waarden	,38	,22	,18	-,05	-,05	,34	,19
Totaal	,43*	,67**	,61**	,44*	,53**	,47*	,67**

* p ≤ .05, ** p ≤ .01

Evenals voor de kinderdagverblijven geldt voor de peuterspeelzalen dat er hoge correlaties worden gerapporteerd voor de indicatoren uit het huidige observatie-instrument en de zes interactievaardigheden uit het schaduwinstrument. Alleen de indicator 'overdracht van normen en waarden' uit het huidige observatie-instrument hangt niet samen met de interactievaardigheden uit het schaduwinstrument. Dit sluit aan bij de bevindingen uit het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit, zoals hiervoor ook al opgemerkt.

Hoe staat het voor het peuterspeelzaalwerk met de relaties tussen de vier indicatoren uit het huidige observatie-instrument en de zes indicatoren met betrekking tot de kwaliteit van de leefomgeving uit het schaduwinstrument?

Tabel 3.2b: Correlaties tussen de gemiddelde scores van de afzonderlijke indicatoren en de totaalscores van het huidige observatie-instrument en het schaduwinstrument, uitgesplitst naar PSZ (n = 24)

Indicatoren van huidig observatie-instrument	Kwaliteit van de leefomgeving KDV en PSZ van schaduwinstrument						
	7	8	9	10	11	12	Tot
1. Emotionele veiligheid	,27	,37*	,60**	,20	,18	,44*	,48*
2. Persoonlijke competentie	-,16	,16	,32	,38*	,32	,41*	,47*
3. Sociale competentie	,42	,08	,18	,28	,18	,39*	,34
4. Overdracht van normen en waarden	,45	-,19	-,18	,29	,18	,27	,27
Totaal	,39	,26	,42*	,32	,26	,46*	,52**

* p ≤ .05, ** p ≤ .01

Interessant is dat er voor het peuterspeelzaalwerk wel een samenhang bestaat tussen de indicatoren van het huidige observatie-instrument en de indicatoren van de kwaliteit van leefomgeving van het schaduwinstrument. Vooral de indicatoren 'emotionele veiligheid' en 'persoonlijke competentie' vertonen een samenhang met enkele indicatoren van de kwaliteit van de leefomgeving in de peuterspeelzalen. 'Activiteiten' (indicator 9) en 'programma' (indicator 12) van het schaduwinstrument hangen samen met de pedagogische kwaliteit, zoals beoordeeld met de vier indicatoren van het huidige observatie-instrument.

Tot slot presenteren we de bevindingen voor de buitenschoolse opvang.

Tabel 3.3a: Correlaties tussen de gemiddelde scores van de afzonderlijke indicatoren en de totaalscores van het huidige observatie-instrument en het schaduwinstrument, uitgesplitst naar BSO (n = 32)

Indicatoren van huidig observatie-instrument	Interactievaardigheden van schaduwinstrument						
	1	2	3	4	5	6	Tot
1. Emotionele veiligheid	,22	,39*	,39*	,37*	,58**	,36*	,51**
2. Persoonlijke competentie	,48**	,27	,43*	,54**	,57**	,36*	,59**
3. Sociale competentie	,28	,16	,21	,44*	,52*	,08	,33
4. Overdracht van normen en waarden	,42*	,64**	,45*	,46*	,66**	,63**	,78**
Totaal	,45*	,45*	,40*	,48**	,67**	,47*	,65**

* p ≤ .05, ** p ≤ .01

Met uitzondering van de indicator 'sociale competentie' hangen de indicatoren 'emotionele veiligheid', 'persoonlijke competentie' en 'overdracht van normen en waarden' van het huidige observatie-instrument samen met de zes interactievaardigheden (1 = 'sensitieve responsiviteit', 2 = 'respect voor autonomie', 3 = 'structureren en grenzen stellen', 4 = 'praten en uitleggen', 5 = 'ontwikkelingsstimulering' en 6 = 'begeleiden van sociale interacties tussen kinderen'), zoals gemeten met het schaduwinstrument.

Dit is enigszins afwijkend van de correlaties die voor de kinderdagopvang en het peuterspeelzaalwerk zijn gevonden. Voor de kinderdagopvang en het peuterspeelzaalwerk is er wel een samenhang gevonden tussen de indicator 'sociale competentie' (huidige observatie-instrument) en de interactievaardigheden (schaduwinstrument) en is er géén samenhang gevonden tussen de indicator 'overdracht van normen en waarden' (huidige

observatie-instrument) en de interactievaardigheden, zoals gemeten met het schaduwinstrument.

Tabel 3.3b: Correlaties tussen de gemiddelde scores van de afzonderlijke indicatoren en de totaalscores van het huidige en het schaduwinstrument, uitgesplitst naar BSO (n = 32)

Indicatoren van huidig observatie-instrument	Kwaliteit van de leefomgeving BSO van schaduwinstrument				
	7	8	9	10	Tot
1. Emotionele veiligheid	-,10	-,06	,01	-,01	,04
2. Persoonlijke competentie	,06	,27	,30	,19	,29
3. Sociale competentie	,35	,49*	,28	,18	,47*
4. Overdracht van normen en waarden	-,01	,08	,13	,07	,06
Totaal	,08	,23	,20	,12	,23

* p ≤ .05, ** p ≤ .01

Voor de buitenschoolse opvang geldt dat er geen wezenlijke correlaties bestaan tussen de vier indicatoren van het huidige observatie-instrument en de vier indicatoren van het schaduwinstrument, voor wat betreft de kwaliteit van de leefomgeving (7 = 'ruimte en inrichting', 8 = 'speelmogelijkheden en materialen', 9 = 'programma' en 10 = 'omgaan met kinderen in een groep').

Enkel en alleen de indicator 'sociale competentie' (indicator 3 uit het huidige observatie-instrument) laat een verband zien met de kwaliteit van de leefomgeving, en dan in het bijzonder de indicator 'speelmogelijkheden en materialen' (indicator 8 uit het schaduwinstrument).

Ervaringen met het schaduwinstrument

Uit de terugkoppelingsbijeenkomst zijn ervaringen uitgewisseld over het afnemen van het schaduwinstrument. Werken met het schaduwinstrument heeft inspecteurs gebracht dat ze op nieuwe aspecten van pedagogische kwaliteit zijn gaan letten. De inspecteurs zijn ronduit enthousiast over de wijze waarop de interactievaardigheden kunnen worden beoordeeld. Wel vraagt het om veel tijd op de groepen om dit adequaat te kunnen inschatten.

Met het schaduwinstrument word je gedwongen om nauwkeurig te kijken naar de aanwezigheid van gevarieerd speelgoed. Ook is er in het schaduwinstrument meer aandacht voor de cognitieve ontwikkelingsstimulering dan in het huidige observatie-instrument. Wel lijkt er voor aspecten van pedagogische kwaliteit meer een waardeoordeel (een norm) in het schaduwinstrument te zitten. Dit laat volgens de inspecteurs minder ruimte over voor de visie van de kinderopvang. Het scoren in 'nieten' en 'wellen' wordt als lastig ervaren. Het betreft hier nogal eens extreme situaties. Er zit weinig tussenin.

We vatten hieronder in het kort de bovenstaande bevindingen van het onderzoek naar de concurrentievaliditeit samen.

a. De zes interactievaardigheden, zoals gemeten met het schaduwinstrument, correleren (zeer) hoog met de indicatoren van pedagogische kwaliteit van het *Veldinstrument observatie kindercentrum*. Dit is een sterk bewijs voor de concurrentievaliditeit.

b. De indicator 'overdracht van normen en waarden' binnen het huidige observatie-instrument correleert niet of onvoldoende met de aspecten van de pedagogische kwaliteit uit het gekozen schaduwinstrument.

c. De indicatoren van pedagogische kwaliteit uit het huidige observatie-instrument correleren voor kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang laag (uitzonderingen met betrekking tot enkele indicatoren binnen een type voorziening daargelaten) met de indicatoren die dekkend

zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving uit het schaduwinstrument (denk aan 'ruimte en inrichting' en 'omgaan met kinderen in een groep'). Dit staat haaks op de bevindingen ten aanzien van de concurrentievaliditeit voor de peuterspeelzalen. Daar is wel een duidelijke samenhang tussen de indicatoren van pedagogische kwaliteit uit het huidige observatie-instrument en de indicatoren van pedagogische kwaliteit uit het schaduwinstrument.

Vanuit de kwaliteit van de leefomgeving is er dus voor de kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang geen ondersteunend bewijs geleverd voor de concurrentievaliditeit, in tegenstelling tot de interactievaardigheden die wel overduidelijke steun geven. Hier kunnen meerdere verklaringen voor worden gegeven. Eén van de verklaringen lijkt ons dat de indicatoren behorende tot de interactievaardigheden op meer geprononceerde wijze dan de indicatoren behorende tot de kwaliteit van de leefomgeving de *proces*kenmerken van pedagogische kwaliteit op de groepen in beeld brengen. In het *Veldinstrument observatie kindercentrum* staat de proceskwaliteit ook nadrukkelijk centraal. In het andere deel van de inspectie, het *Veldinstrument onderzoek kindercentrum*, gaat het daarentegen meer om de *structuur*kenmerken van pedagogische kwaliteit. De kwaliteit van de leefomgeving is misschien iets geschikter om (delen van) de *structuur*kenmerken van pedagogische kwaliteit in kaart te brengen.

Blijft staan dat er voor de peuterspeelzalen wel een verband is tussen de pedagogische kwaliteit (op basis van het huidige observatie-instrument) en de kwaliteit van de omgeving (op basis van het schaduwinstrument). We nemen aan dat met het onderdeel 'kwaliteit van de leefomgeving' van het schaduwinstrument een valide meting is uitgevoerd. Dat gezegd hebbende, is het goed mogelijk dat het gevonden verschil te maken heeft met het feit dat er in het peuterspeelzaalwerk meer programmatisch wordt gewerkt vanuit een doelgericht activiteitenaanbod et cetera, welke onder invloed van het voor- en vroegschoolse educatie-beleid tot stand is gekomen.

Zoals gesteld is de wijze waarop de kwaliteit van de leefomgeving wordt beoordeeld tamelijk gedetailleerd, precies, concreet, omvattend en normerend, bijvoorbeeld met betrekking tot de aanwezigheid van speelgoed en de stimulering van de cognitieve ontwikkeling. Dat is bij het huidige observatie-instrument in mindere mate het geval. Dat laat meer ruimte voor de professionele interpretatie van de inspecteurs.

Als er op deze wijze naar de pedagogische kwaliteit in de peuterspeelzalen wordt gekeken, dan ontstaat er een coherent (convergent) beeld van de pedagogische kwaliteit. Bij kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang ontstaat dat beeld niet.

3.3 Verbetering van de concurrentievaliditeit

Uit de werkwijze voor het bepalen van de mate van concurrentievaliditeit volgen de onderstaande suggesties voor het verhogen van de validiteit van het huidige observatie-instrument.

Omdat de indicator 'overdracht van normen en waarden' binnen het huidige observatie-instrument niet of onvoldoende samenhangt met de aspecten van de pedagogische kwaliteit uit het gekozen schaduwinstrument, is aanpassing van deze indicator gewenst. In hoofdstuk 2 (paragraaf 2.3) zijn al suggesties gedaan om binnen de indicator 'overdracht van normen en waarden' de accenten te verleggen naar concreet-observeerbaar gedrag van kinderen én beroepskrachten dat appelleert aan het werken vanuit democratisch burgerschap, kritische

burgerschapsvorming, kinderopvang (meedenken, meedoen en meebeslissen), zorg en omgang met elkaar en de nabije omgeving, (culturele) diversiteit et cetera.

De interactievaardigheden omspannen veelal de totale pedagogische kwaliteit in de kinderopvang, zoals vastgelegd bij wet. Aangezien de interactievaardigheden in de discussie over de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang een groeiende rol van betekenis krijgen, een grote zeggingskracht hebben én elegant (*to the point*, eenvoudig, veelzeggend, et cetera) zijn voor meting in de inspectiepraktijk, is toevoeging aan het *Veldinstrument observatie kindercentrum* het overwegen waard.

Gelet op de bevindingen inzake het ontbreken van bewijs voor de concurrentievaliditeit op het gebied van de kwaliteit van de leefomgeving (als onderdeel van het schaduwinstrument) in kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang, is het wellicht verstandig om vanuit de items en indicatoren van de kwaliteit van de leefomgeving nog eens goed te kijken naar de items en indicatoren van het huidige observatie-instrument. Het opnemen van enkele structuurkenmerken van pedagogische kwaliteit in het *Veldinstrument observatie kindercentrum* kan dit instrument sterker maken. De items en indicatoren van de kwaliteit van de leefomgeving uit het schaduwinstrument geven in bepaalde situaties meer houvast bij het inspectieoordeel van de observatie van de pedagogische praktijk. Ze laten minder ruimte voor de eigen interpretatie van de inspecteurs.

4. Analyse, synthese en reflectie

In dit overkoepelende hoofdstuk maken we een integrale analyse en synthese van alle bevindingen die met de (inter)nationale literatuurstudie, de Spiliter-sessie met een groep van landelijke deskundigen, de analyse van de gegevens van de dubbele inspecties met het *Veldinstrument observatie kindercentrum* en het schaduwinstrument en de werk- en terugkoppelingsbijeenkomst met de inspecteurs van de 11 GGD'en zijn opgedaan in dit validiteitsonderzoek. We geven enkele verbeteringsuggesties mee om de inhoudsvaliditeit en de concurrentievaliditeit te versterken. Ook komen we met enkele discussiepunten.

4.1 Inhoudsvaliditeit

Samenstelling van huidig observatie-instrument is adequaat

De samenstelling van het *Veldinstrument observatie kindercentrum* kan in hoofdlijnen als adequaat worden getypeerd. De juiste normen voor pedagogische kwaliteit worden toegepast, aldus de landelijke deskundigen. Aan de hand van een analysekader wordt gesteld dat met het huidige observatie-instrument zowel naar het gedrag van de beroepskracht als naar het gedrag van het kind wordt gekeken. Verder is er oog voor het individuele gedrag van de beroepskracht en het functioneren van het team. Tegelijkertijd is er een grotere nadruk op niet-cognitieve ontwikkelingsgebieden (lees: sociaal-emotionele ontwikkeling) dan op cognitieve ontwikkelingsgebieden (lees: denk-, taal- en rekenontwikkeling). Bovendien is er een grotere focus op kwalitatieve aspecten dan op kwantitatieve aspecten van pedagogische kwaliteit. Het huidige observatie-instrument hanteert een holistische visie op de ontwikkeling van het kind en is niet zo zeer gericht op voorschoolse educatie ter voorbereiding op de basisschool (bijv. het stimuleren van fonetisch bewustzijn, ontluikende geletterdheid en gecijferdheid aan de hand van vooraf geplande activiteiten). Ook dat past volgens de landelijke deskundigen in de opvattingen over pedagogische kwaliteit in de kinderopvang.

Oordeel validiteit verschilt per indicator

Over het algemeen wordt het huidige observatie-instrument valide bevonden, zij het dat de ene indicator van pedagogische kwaliteit meer valide is dan de andere. Het huidige observatie-instrument telt vier indicatoren die een uitwerking zijn van de vier basisdoelen uit de Wet kinderopvang, te weten: 1 = 'emotionele veiligheid', 2 = 'persoonlijke competentie', 3 = 'sociale competentie' en 4 = 'overdracht van normen en waarden'.

Het bevorderen van de 'emotionele veiligheid' en de 'persoonlijke competentie' worden vooral als valide beoordeeld. De indicatoren die betrekking hebben op het bevorderen van de 'sociale competentie' en 'de overdracht van normen en waarden' worden in mindere mate als valide gezien.

Wijzigingen ten aanzien van het huidige observatie-instrument zullen dus vooral betrekking moeten hebben op deze laatste twee indicatoren, en dan in het bijzonder de 'overdracht van normen en waarden'. Er is voor deze indicator een andere uitwerking gewenst, één die een bredere, meer maatschappelijk georiënteerde invulling geeft (denk aan kinderopvang, democratisch burgerschap, kritische burgerschapsvorming, waardering van diversiteit). Nu ligt het accent te zeer op afspraken, regels en omgangsvormen.

Er zijn in hoofdstuk 2 heel specifieke punten aangedragen om de inhoudsvaliditeit van het huidige observatie-instrument te verbeteren. Het gaat dan om het toevoegen van items, het specifieker / concreter formuleren van items, het verleggen van accenten, het verplaatsen van items e.d.

Hoewel het huidige observatie-instrument van de GGD als overwegend valide kan worden beschouwd, is er ook ruimte voor enkele kritiekpunten. Bijvoorbeeld ten aanzien van de leeftijd specificiteit: binnen het huidige observatie-instrument is er weinig aandacht voor de allerjongste kinderen (0-jarigen, baby's) in de dagopvang en de oudste kinderen (10+, beginnende pubers) in de buitenschoolse opvang. Dat zou meer mogen.

In algemene zin kan worden opgemerkt dat in het huidige observatie-instrument het begeleiden op de groep en het begeleiden van de interacties tussen kinderen meer aandacht verdient. Ook het differentiëren tussen kinderen, naar ontwikkelingsniveau, leeftijd, culturele achtergrond, zorgbehoefte et cetera zou ruimer aandacht kunnen krijgen. Dit geldt in het bijzonder voor kinderen met een beperking op de groep en hoe met hen wordt omgegaan. Daar is voornamelijk weinig ruimte voor in het huidige observatie-instrument. Dit geldt eveneens voor het bevorderen van het wederzijdse contact tussen pedagogisch medewerkers en kinderen. Denk aan het betrekken van kinderen bij wat pedagogisch medewerkers doen en organiseren op de groep en het toedelen van verantwoordelijkheid aan kinderen bij het reilen en zeilen op de groep (zogenoeten 'kinderparticipatie').

Scoringswijze onder de loep

De scoringswijze ('onvoldoende', 'minimaal' en 'extra') bij het beoordelen van de pedagogische kwaliteit wordt niet als heel adequaat betiteld. Er is iets voor te zeggen om de drie scores terug te brengen tot 'voldoet niet' of 'voldoet wel', hoewel dat soms weinig ruimte laat aan nuances. Er is ook iets voor te zeggen om meer (gevarieerde) scores te benutten met volledige uitwerking van de score 'extra' (dat is namelijk niet bij alle praktijkvoorbeelden en items het geval). Mogelijk leidt het ontbreken van de scoringsmogelijkheid 'extra' ertoe dat dit aspect van pedagogische kwaliteit ook niet als zodanig (als 'bovenwettelijke kwaliteit') wordt beoordeeld door de inspecteurs.

Twijfels bij procedure

Er kunnen ook opmerkingen worden geplaatst bij de gebruikersprocedure van de inspectie. Er lijkt een spanningsveld te zijn tussen de volledigheid van het huidige observatie-instrument en de betrekkelijk korte tijdspanne voor een inspectiebezoek. Hoe kan een inspecteur op zoveel uiteenlopende punten in korte tijd (zo'n 20 tot 30 minuten per groep) een reëel beeld krijgen van de pedagogische kwaliteit?

Hierbij moet natuurlijk wel voor ogen worden gehouden dat het doen van een inspectie wat anders is dan het verrichten van een wetenschappelijk onderzoek, waar meer tijd en ruimte is voor training en de observaties zelf, van personen die academisch gevormd zijn.

Inspectiewerk is in essentie het beoordelen van de pedagogische kwaliteit aan de hand van de wet.

Eén van de ingrepen die zou kunnen helpen is het maken van een apart instrument voor de kinderopvang 0 tot 4 jaar en een apart instrument voor de buitenschoolse opvang, omdat dit in de praktijk makkelijker te hanteren is voor de inspecteurs. De inspecteurs hebben hier zelf om gevraagd.

Diversiteit in opleiding en achtergrond inspecteurs

Een ander spanningsveld heeft betrekking op de hoge kennis en kunde die de afname van het huidige observatie-instrument vergt en de diversiteit van opleidings- en scholingsachtergronden en ervaring tussen inspecteurs onderling. De ene inspecteur heeft een meer toegesneden pedagogische opleiding en achtergrond dan de andere. Zij met een pedagogische opleiding en achtergrond ervaren het inspecteren als eenvoudiger, beter te doen. Intensievere varianten van na- en bijscholing kunnen soelaas bieden.

Overlap tussen opvattingen van landelijke experts en inspecteurs

Het oordeel van de landelijke experts en het oordeel van de toezichthouders kinderopvang vertoont veel overlap. Zowel inhoudelijk als procedureel zien beide groepen betrokkenen vergelijkbare commentaarpunten en verbetermogelijkheden.

4.2 Concurrentievaliditeit

Overeenkomsten bevindingen onderzoek inhoudsvaliditeit en concurrentievaliditeit

De bevindingen uit het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit komen in grote lijnen overeen met de bevindingen uit het onderzoek naar de concurrentievaliditeit. Zowel in het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit als in het onderzoek naar de concurrentievaliditeit valt de indicator 'overdracht van normen en waarden' binnen het huidige observatie-instrument op. Deze indicator hangt niet of onvoldoende samen met de pedagogische kwaliteit ('interactievaardigheden' en 'kwaliteit van de leefomgeving'), zoals beoordeeld met het schaduwinstrument. Dit is een bevestiging van de eerdere bevinding dat aanpassing op dit punt van het *Veldinstrument observatie kindercentrum* geboden is.

Sterk bewijs voor concurrentievaliditeit aan de hand van de interactievaardigheden

Er is sterk bewijs dat de concurrentievaliditeit van het huidige observatie-instrument aan de maat is.

De vier indicatoren van pedagogische kwaliteit uit het huidige observatie-instrument (1 = 'emotionele veiligheid', 2 = 'persoonlijke competentie', 3 = 'sociale competentie' en 4 = 'overdracht van normen en waarden') correleren overwegend goed tot zeer goed met de zes interactievaardigheden (1 = 'sensitieve responsiviteit', 2 = 'respect voor autonomie', 3 = 'structureren en grenzen stellen', 4 = 'praten en uitleggen', 5 = 'ontwikkelingsstimulering' en 6 = 'begeleiden van sociale interacties tussen kinderen') uit het schaduwinstrument. Dit geldt zowel voor de kinderdagverblijven, de peuterspeelzalen als voor de buitenschoolse opvang.

De zes interactievaardigheden omspannen veelal de kern van pedagogische kwaliteit in de kinderopvang, zoals bij wet bepaald. De interactievaardigheden krijgen in de discussie over de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang steeds meer gewicht. Daarom stellen we voor, om op termijn, in het huidige observatie-instrument meer aandacht in te ruimen voor het bekijken van de taal- en interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers.

Tegelijk minder sterk bewijs voor concurrentievaliditeit in kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang aan de hand van de kwaliteit van de leefomgeving

De indicatoren van pedagogische kwaliteit uit het huidige observatie-instrument correleren voor kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang laag (met uitzondering van enkele indicatoren binnen een type voorziening) met de indicatoren die de kwaliteit van de leefomgeving uit het schaduwinstrument dekken. Voor de peuterspeelzalen is er wel een duidelijk verband. Hoe dit te duiden?

Niet uit te sluiten valt dat de interactievaardigheden op meer geprononceerde wijze dan de kwaliteit van de leefomgeving de zogeheten *proces*kenmerken van pedagogische kwaliteit op de groepen in beeld brengen. Het *Veldinstrument observatie kindercentrum* let ook meer op de proceskwaliteit. Daar lag in deze validatiestudie immers ook het zwaartepunt. Het andere deel, *Veldinstrument onderzoek kindercentrum*, kijkt daarentegen meer naar de *structuur*kenmerken van pedagogische kwaliteit. Mogelijk is de kwaliteit van de leefomgeving enigszins geschikter om (delen van) de *structuur*kenmerken van pedagogische kwaliteit in kaart te brengen.

Niettemin blijft het dan ook nog opvallend dat er voor de peuterspeelzalen wel een verband is gevonden tussen de pedagogische kwaliteit, zoals gemeten met het huidige observatie-instrument, en de kwaliteit van de leefomgeving, zoals gerapporteerd met het schaduwinstrument. Aangenomen dat er met het onderdeel 'kwaliteit van de leefomgeving' uit het schaduwinstrument een valide meting kan worden verricht, valt het verschil mogelijk te verklaren uit de meer expliciete wijze waarop in peuterspeelzalen wordt omgegaan met het brengen en halen, de taal in de ruimte, de inrichting van de speelhoeken, het programmatisch werken, het activiteitenaanbod et cetera, mede onder invloed van het beleid op het gebied van de voor- en vroegschoolse educatie in grote delen van het peuterspeelzaalwerk.

Uit de ervaringen van inspecteurs met het schaduwinstrument blijkt dat de kwaliteit van de leefomgeving tamelijk gedetailleerd, precies, concreet, omvattend en normerend moet worden beoordeeld, bijvoorbeeld voor het kijken naar de aanwezigheid van speelgoed en de stimulering van de cognitieve ontwikkeling van kinderen. Bij het beoordelen van de pedagogische kwaliteit met het huidige observatie-instrument is dat in mindere mate het geval. Dat laat meer ruimte voor de professionele interpretatie van de inspecteurs. Als er langs deze weg naar de pedagogische kwaliteit in de peuterspeelzalen wordt gekeken, dan ontstaat er echter wel een coherent (convergent) beeld van pedagogische kwaliteit. Bij kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang blijft dat eenduidige beeld uit.

Om die reden is het aan te bevelen om vanuit de items en indicatoren van de kwaliteit van de leefomgeving uit het schaduwinstrument nog eens goed te kijken naar de praktijkvoorbeelden, items en indicatoren van het huidige observatie-instrument. Aanscherping (meer oog voor detaillering, precisering, concretisering, normering e.d.) op dit punt kan betekenen dat er nog adequater naar aspecten van pedagogische kwaliteit kan worden gekeken, wat het beoordelen van deze kwaliteit in kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang ten goede kan komen. Dit betekent dat onderdelen van de structuurkenmerken terug zouden kunnen komen in het observeren van de pedagogische kwaliteit van de praktijk. Dit vraagt evenwel aanpassing van wet- en regelgeving.

Inspecteurs beoordelen niet alle aspecten van de pedagogische kwaliteit even volledig

Eén van de 'bijvangst' van het onderzoek naar de concurrentievaliditeit is dat er inzicht is verkregen in aspecten van pedagogische kwaliteit die met het *Veldinstrument observatie kindercentrum* en het schaduwinstrument minder vaak (minder dan in de helft van de observaties) beoordeeld worden door de inspecteurs. Er liggen verscheidene oorzaken achter.

Oorzaak 1: dit zie je zelden vanwege het moment van observatie.

Dit zijn bijvoorbeeld gedragsbeschrijvingen die gaan over begroeten en afscheid nemen, leren om te gaan met conflicten, overdracht aan ouders. Een groot deel van deze gedragsbeschrijvingen kan gehandhaafd blijven omdat ze wel relevant zijn.

Oorzaak 2: de gedragsbeschrijving is te complex of te onduidelijk.

Dit zijn bijvoorbeeld gedragsbeschrijvingen die betrekking hebben op het verlenen van steun bij het verwerken van emoties of gedifferentieerd werken. Voorgesteld wordt de gedragsbeschrijvingen in deze categorie te herformuleren of in te korten.

Oorzaak 3: de gedragsbeschrijving is overbodig of dubbelt.

Het betreft onder andere een aantal gedragsbeschrijvingen dat betrekking heeft op beleid in plaats van praktijk, en een aantal gedragsbeschrijvingen rond ontwikkelingsgericht werken die niet altijd passend zijn voor de BSO. Al deze weinig gescoorde gedragsbeschrijvingen zouden kunnen worden verwijderd.

Geraadpleegde bronnen

- Arnett, J. (1989). Caregivers in day-care centers: Does training matter? *Journal of Applied Developmental Psychology*, 10, 541-552.
- Baarda, D.B. & Goede, M.P.M. de (2001). *Basisboek Methoden en Technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv/Stenfert Kroese Groningen.
- Boogaard, M., Daalen-Kapteijns, M. van & Gevers Deynoot-Schaub, M. (Kohnstamm Instituut) & Schreuder, L., Meij, H. & Pennings, T. (Nederlands Jeugdinstituut) (2012). *De Kwaliteitsmonitor BSO. Een instrument waarmee de buitenschoolse opvang de eigen pedagogische kwaliteit in kaart kan brengen*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Brancheorganisatie Kinderopvang & BOinK (april 2012). *Convenant Kwaliteit Kinderopvang*.
- Brancheorganisatie Kinderopvang, MOgroep & BOinK (augustus 2010). *Convenant Kwaliteit peuterspeelzaalwerk – verantwoord peuterspeelzaalwerk, een eerste stap naar de toekomst*.
- Cohen, J. (1992). "A power primer". *Psychological Bulletin*, 112, (1): 155-159
- Fukkink, R. G. (2013). Uit de ivoren toren. Onderzoek uit binnen- en buitenland. *PICCOLO. Management kinderopvang*, 12, 38.
- Gevers Deynoot-Schaub, M., Fukkink, R., Riksen-Walraven, M., Kruijff, R. de, Helmerhorst, K. & Tavecchio, L. (2009). *De NCKO-Kwaliteitsmonitor*. Amsterdam: SWP.
- Harms, T., Clifford, R.M. & Cryer, D. (1998). *Early Childhood Environment Rating Scale-Revised*. New York: Teachers College Press.
- Harms, T., Clifford, R.M. & Cryer, D. (2003). *Infant/Toddler Environment Rating Scale-Revised*. New York: Teachers College Press.
- IJzendoorn, R. van, Tavecchio, L. & Riksen-Walraven, M. (2004). *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam: Boom.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). *Toezichtkader VVE 2010. Voor de VVE-bestandsopname*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Kruijff de, R.E.L., Vermeer, H.J., Fukkink, R.G., Riksen-Walraven, J.M.A., Tavecchio, M.H., IJzendoorn, L.W.C. van & Zeijl, J., van (2007). *De nationale studie Pedagogische kwaliteit kinderopvang. Eindrapport project 0 en 1*. NCKO.
- La Paro, K. M., Pianta, R. C. & Stuhlman, M. (2004) The Classroom Assessment Scoring System: Findings from the Prekindergarten Year. *The Elementary School Journal*, 104 (5), 409-426.
- Layzer, J.I. & B.D. Goodson (2006). The quality of early care and education settings, in: *Evaluation. Review*, Vol 30, 5: pp. 556-576.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (2004). Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS-R) Nederlandse Vertaling . Orgineel van: Harms, T., Clifford, R.M. & Cryer, D. (1998). *Early Childhood Environment Rating Scale-Revised*. New York: Teachers College Press.

NESSE network (2009). *Early Childhood Education and Care. Key lessons from research for policy makers*. European Commission, Brussels.

NICHHD Early Child Care Research Network (1996). Characteristics of infant child care: Factors contributing to positive caregiving. *Early Childhood Research Quarterly*, 11, 269–306.

Norman, V.J. & Christiansen, K. (2013). Validity of the PICCOLO Tool in Child Care Settings: Can it Assess Caregiver Interaction Behaviors? *Infant Mental Health Journal*, 34 (4), 319–329.

OECD (2006). *Starting Strong II, Early Childhood Education and Care*. Paris: OECD.

Pennings, T. & Meij, H. (2012). *Stabiliteitsmeter. Nederlands Jeugdinstituut*. Via: <http://www.nji.nl/nl/Publicaties/Stabiliteitsmeter>

Plantenga, J. & C. Remery (2009). *The provision of childcare services. A comparative review of 30 European countries*. European Commission, Brussels.

Sande, J.P. van de (2001). *Gedragsobservatie. Inleiding tot systematisch observeren*. Groningen: Noordhoff Uitgevers BV.

Singer, E. & Kleerekoper, L. (Red.) (2009). *Pedagogisch kader kindercentra 0 – 4 jaar*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Urban, M., Vandenbroeck, M., Peeters, J., Lazzari, A. & Van Laere, K. (2011). *Core competence requirements in early childhood education and care. Report for European Commission*. DG Education and Culture.

Utrechts kwaliteitskader voor educatie van het jonge kind (2012/2013).

Vandenbroeck, M., Laevers, F., Droogh, L. de & Declercq, B. (2011). *Vooronderzoek ontwikkeling meetinstrument voor de pedagogische kwaliteit*. UGent en KULeuven.

<http://www.uu.nl/faculty/socialsciences/NL/dienstverlening/onderwijsadviesentraining/voorschoolseperiode/Pages/CLASSsobservatie-instrument.aspx>.

IJzendoorn, R. van, Tavecchio, L. & Riksen-Walraven, M. (2004). *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam: Boom.

Bijlage 1: Overzicht instrumenten voor het meten en beoordelen van de pedagogische kwaliteit

Tabel B1.1 Overzicht Nederlandstalige instrumenten

Instrumenten	Dimensies / indicatoren	Scoringssysteem
Veldinstrument observatie kindercentrum, GGD	<ol style="list-style-type: none"> 1. Emotionele veiligheid 2. Persoonlijke competentie 3. Sociale competentie 4. Overdracht van normen en waarden 	Onvoldoende (0), minimaal (1) en extra (2).
Toezichtkader VVE Onderwijsinspectie	<ol style="list-style-type: none"> A. Conditie B. Ouders C. Kwaliteit van uitvoering van vve D. Ontwikkeling, begeleiding en zorg E. Kwaliteitszorg binnen de voor- en vroegschool F. Doorgaande lijn G. Opbrengsten 	Een noodzakelijk verbeterpunt (1), een wenselijk verbeterpunt (2), voldoende (3), een voorbeeld voor anderen (4).
NCKO	<p><u>I. Proceskwaliteit</u></p> <ol style="list-style-type: none"> a. Leidstervaardigheden (sensitieve responsiviteit, respect voor autonomie, structureren en grenzen stellen, praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiding van interacties tussen kinderen). b. Kindschalen (welbevinden en betrokkenheid, niet te vinden als veldinstrument). c. Activiteiten; brengen en halen; ruimte en inrichting; taal; omgang met kinderen; programma (deel c. komt uit ECERS-R/ITERS-R). <p><u>II. Structurele kenmerken</u> (stabiliteitsmeter) Groepsgrootte, staf/kind-ratio, groepsstabiliteit, stafstabiliteit.</p>	Bij I.a) laag, middelmatig en hoog Bij I.c) er zijn 195 positieve (wel-items) en 66 negatieve items (niet-items) die een score met en bereik van -66 tot 195 kunnen opleveren. Er worden ook domeinscores van 0 tot 100 gerapporteerd. Ook de groeps- en stafstabiliteit worden uitgedrukt in score van 0 tot 100.
NCKO-Kwaliteitsmonitor (zelfevaluatie)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interactievaardigheden van pm'ers (kern van pedagogische kwaliteit). Er worden 6 interactievaardigheden gemeten. Dit zijn dezelfde als de leidstervaardigheden van de NCKO, I. Proceskwaliteit (zie hierboven). 2. Kwaliteit van de leefomgeving (afgeleid van ECERS-R/ITERS-R). 3. Structurele kwaliteitskenmerken als groepsgrootte, opleiding en training van pm'ers. 	

Tabel B1.2 Overzicht Engelstalige instrumenten (restrictief)

Instrumenten	Dimensies / indicatoren	Scoringssysteem
ITERS-R (Infant/Toddler Environment Rating Scale-Revised) / ECERS-R (Early Childhood Environment Rating Scale-Revised) (0 tot 30 maanden) ITERS-R is voor 0 tot 2,5-jarigen ECERS-R is voor 2,5 tot 5-jarigen	Drie dimensies: 1. De mate dat een kdv bescherming biedt m.b.t. gezondheid en veiligheid. 2. De mate waarin een kdv aandacht besteedt aan positieve relaties. 3. De mate waarin er mogelijkheden gecreëerd worden voor stimulering en leren door ervaring. Zeven subschalen: I. Ruimte en meubilering II. Dagelijkse individuele verzorging III. Taal-Redeneren IV. Activiteiten V. Interactie VI. Programmastructuur VII. Ouders en leidsters	Inadequaat (1), minimaal (3), goed (5) en uitstekend (7) (1 t/m 7). De scores zijn gedefinieerd in verschillende observeerbare indicatoren die te beantwoorden zijn met 'ja' of 'nee'.
CLASS (Classroom Assessment Scoring System)	1. Emotionele ondersteuning (sfeer, sensitiviteit, aandacht voor kind e.d.). 2. Groepsorganisatie (gedragsregulering, structuur, gebruik van tijd, betrokkenheid e.d.). 3. Educatieve ondersteuning (faciliteren van leren en ontwikkelen, kwaliteit van feedback, stimuleren van taalontwikkeling).	7-puntsschaal.
CIS (Caregiver Interaction Scale) Meet leidster-vaardigheden, wordt vaak naast ECERS-R en ITERS-R gebruikt	a. Sensitivity (positieve interactie) b. Harshness (onplezierige interacties) c. Detachment (afstandelijkheid) d. Permissivess (toegeeflijkheid)	Score van 1 t/m 4 (not all true, somewhat true, quite a bit true, very much true).
ORCE (Observational Record of the Care Environment) Is ontwikkeld als reactie op beperkingen van ECERS-R / ITERS-R/CIS	Focust op individuele interacties tussen kind en pm'er (sensitive, warm, and responsive caregiving; several discrete behaviors and 5 qualitative ratings).	
PICCOLO	1. Affectieve band tussen opvoeder en kind 2. Responsiviteit van opvoeder 3. Ontwikkelingsstimulering van kind 4. Kwaliteit van geboden instructie	Gedrag is afwezig (0), gedrag is nauwelijks te zien (1) en gedrag is duidelijk waarneembaar (2).

Overige, minder bekende buitenlandse instrumenten:

- *Teacher Involvement Scale* (Howes & Stewart, 1987).
- *Supports for Early Literacy Assessment* (SELA) (Smith, Davidson & Weisenfeld, 2001).
- *Preschool Classroom Implementation Rating Scale* (Frede, 2002).
- *Quality of Early Care and Education Settings* (QUEST) (Goodson, Layzer & Layzer, 2005).

- *Observational Measures of Language and Literacy Instruction (OMLIT)* (Goodson, Layzer, Smith & Rimdzius, 2005).
- *School-Age Care Environment Rating Scale (SACERS)* (Harms, Jacobs & White, 1996).
- *Early Childhood Classroom Observation Measure (ECCOM)* (Stipek & Byler, 2004).
- *Early Language and Literacy Classroom Observation (ELLCO)* (Smith, *et al.*, 2002).
- *Kwaliteitsinstrument Particuliere Opvanginstellingen (Z-)KWAPOI* (1997) in Vlaanderen.
- *Zelfevaluatie-instrument voor welbevinden en betrokkenheid van kinderen in de opvang (ZIKO)* (2005) in Vlaanderen.
- *Kindvolgsysteem voor baby's en peuters (ZIKO-VO)* (2008) in Vlaanderen.

Bijlage 2. Overzicht van domeinen, indicatoren en items van schaduwinstrument, onderdeel *Interactievaardigheden pedagogisch medewerkers*

A. Sensitieve responsiviteit: ook wel 'pedagogische warmte' of 'ondersteunende aanwezigheid'. Het gaat om de mate waarin pedagogisch medewerkers goed reageren op signalen van welbevinden van kinderen.		
☐ Laag	☐ Middelmatig	☐ Hoog
<u>Zichtbaar bij pm'ers:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Geen tot weinig oog voor kinderen, niet beschikbaar • Signalen van kinderen worden niet opgepikt • Reageert niet of laat op signalen • Onverschillig, afstandelijk gedrag • Geen fysiek contact 	<u>Zichtbaar bij pm'ers:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Niet altijd beschikbaar voor kinderen • Soms wel en soms geen emotionele steun • Niet consistent en/of consequent in reacties naar kinderen 	<u>Zichtbaar bij pm'ers:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Tonen van warme belangstelling • Geven van emotionele steun • Tijdig en adequaat reageren
<u>Opmerkingen:</u>		

B. Respect voor autonomie van het kind: de mate waarin pedagogisch medewerkers de kinderen erkennen en waarderen als individuen met eigen ideeën en perspectieven.		
☐ Laag	☐ Middelmatig	☐ Hoog
<u>Zichtbaar bij pm'ers:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Opdringerig in gedrag • Gebrek aan respect • Commanderen van kinderen • Voortdurend 'nee' zeggen • Spullen afpakken en/of verplaatsen van kinderen zonder aankondiging • Ongeduldige, gehaaste houding • Kinderen niet aankijken • Onverschilligheid 	<u>Zichtbaar bij pm'ers:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Niet actief stimuleren, ondersteunen en/of bevestigen van individualiteit • Inconsequent en/of inconsistent in het respecteren van autonomie van kinderen 	<u>Zichtbaar bij pm'ers:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren van kinderen om zoveel mogelijk zelf te doen • Bevestigen van individualiteit • Waardering uitspreken • Respect tonen • Ruimte laten voor onderhandelen • Complimenten uitdelen • Geduld tonen • Verwoorden van het perspectief van het kind
<u>Opmerkingen:</u>		

C. Structuren en grenzen stellen (regie en leiding): de mate waarin pedagogisch medewerkers duidelijk maken wat er van de kinderen wordt verwacht en er voor zorgt dat zij zich daar ook aan houden. Gaat ook om goed structureren en organiseren van situaties, activiteiten of taken.		
☐ Laag	☐ Middelmatic	☐ Hoog
<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Onvoldoende structureren van de situatie, een activiteit of taak • Onvoldoende duidelijk maken welke regels er zijn • Gevoel geven aan kinderen dat ze in 'overtreding' zijn • Ongehoorzaam gedrag van kinderen 'laten lopen' of juist heel vaak streng zijn, corrigerend optreden • Geen controle over gedrag van kinderen 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niet altijd consequent en consistent in structuur aanbrengen en grenzen stellen 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Structureren van situaties, activiteiten en taken • Duidelijk maken wat de bedoeling is • Stapsgewijs uitleggen geven • Tijdig, consequent en doortastend grenzen stellen • Effectief leiding geven aan groep • Prettige controle over gedrag van kinderen
<u>Opmerkingen:</u>		

D. Praten en uitleggen: de mate waarin pedagogisch medewerkers praten en uitleggen (= kwantiteit), maar ook hoe men dat doet (= kwaliteit)		
☐ Laag	☐ Middelmatic	☐ Hoog
<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Weinig praten 'met' kinderen, vooral 'tegen' kinderen praten • Verbale interacties staan vooral in teken van het doen van mededelingen of sturen van gedrag • Vooral praten met andere pm'er 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Regelmatig praten met kinderen, maar niet consistent met de meeste kinderen en in de meeste situaties • Eigen taal niet altijd goed afgestemd op interesse en begripsniveau van de kinderen • Interacties worden gestimuleerd met relatief weinig taalgebruik of –begrip • Vooral ingaan op vragen van kinderen • Weinig vragen stellen, of alleen gesloten en/of korte vragen 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Veel gesprekjes met kinderen • Verschillende soorten vragen stellen ('open' en 'gesloten') • Vanzelfsprekende manier van begeleiden van interacties met kinderen met taal (uitleggen, luisteren, verwoorden van intenties en gevoelens van kinderen) • 'Met' de kinderen praten en niet 'tegen' de kinderen • Voeren van een dialoog (geen éénrichtingsgesprek) • Stimuleren van taalgebruik en taalbegrip van kinderen, aanmoedigen
<u>Opmerkingen:</u>		

E. Ontwikkelingsstimulering: de mate waarin de pedagogisch medewerkers de persoonlijke competenties van kinderen stimuleren (motorische, cognitieve, taalontwikkeling, sociale e creatieve ontwikkeling)		
☐ Laag	☐ Middelmatig	☐ Hoog
<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen of weinig ontwikkelingsstimulering bieden • Interacties met kinderen zijn beperkt tot verzorgingssituaties of situaties waarin de kinderen aangeven haar nodig te hebben 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Doet wel moeite om ontwikkeling van kinderen te stimuleren, maar niet altijd consistent (niet altijd, niet met alle kinderen) 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Aanbieden van nieuwe activiteiten en/of spel materiaal • Wijzen op nieuwe mogelijkheden van spel materiaal • Afstemmen van stimulering op aandacht, ontwikkelingsniveau en toestand van kinderen
<u>Opmerkingen:</u>		

F. Begeleiden van sociale interacties tussen kinderen: de mate waarin de pedagogisch medewerkers aandacht besteden aan positieve interacties tussen kinderen en deze proberen te bevorderen (bijv. naar elkaar luisteren, samenwerken, helpen, troosten). Het gaat om 1) positief reageren op positieve reacties tussen kinderen die zich spontaan voordoen en 2) zelf actief bevorderen van positieve interacties tussen kinderen door een situatie te creëren die de kans op positieve interacties vergroot.		
☐ Laag	☐ Middelmatig	☐ Hoog
<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niet of nauwelijks aandacht voor positieve interacties tussen kinderen • Niet opmerken van positieve interacties tussen kinderen • Verkeerd interpreteren van positieve interacties tussen kinderen 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wel aandacht voor positieve interacties, maar is daarin niet consistent • Niet altijd opmerken van positieve interacties • Niet voldoende positief reageren op positieve interacties tussen kinderen • Onbenut laten van kansen om positieve interacties te bevorderen 	<p><u>Zichtbaar bij pm'ers:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Consistent positief reageren op spontane positieve interacties tussen kinderen • Bevorderen van positieve interacties tussen kinderen • Situaties creëren die positieve interacties tussen kinderen uitlokken
<u>Opmerkingen:</u>		

Bijlage 3: Inzicht in ontbrekende gegevens

Wat wordt er met het huidige observatie-instrument minder vaak beoordeeld?

Het komt voor dat binnen indicatoren en binnen items enkele praktijkbeschrijvingen in (minder dan) de helft van de gevallen worden gescoord. Het is interessant om daar inzicht in te geven. Wat er vooral niet wordt gescoord wordt hieronder vermeld. Indien relevant, wordt onderscheid gemaakt tussen kinderdagopvang en peuterspeelzaalwerk enerzijds, en buitenschoolse opvang anderzijds.

Emotionele veiligheid

Binnen de indicator 'Emotionele veiligheid' wordt binnen het item 'De beroepskrachten communiceren met de kinderen' het begroeten van kinderen bij binnenkomst nauwelijks gescoord. Ook het vertrek van de kinderen en/of de beroepskracht en het daarbij horende afscheid nemen wordt vaak niet gerapporteerd. Dit geldt zowel voor dagopvang, peuterspeelzaalwerk en buitenschoolse opvang.

Binnen het item 'Er heerst een ontspannen, open sfeer in de groep' wordt het reageren van kinderen op elkaars emoties vaak niet opgemerkt in dagopvang en peuterspeelzaalgroep. Binnen de buitenschoolse opvang wordt de gang van school naar BSO in meer dan in de helft van de gevallen niet opgemerkt.

Binnen het item 'De kinderen worden uitgenodigd tot participatie' worden in de BSO vaak geen vormen van kinderinspraak geobserveerd.

Binnen het item 'Kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes om zich heen' wordt de overgang naar een nieuwe groep of een nieuwe beroepskracht vaak niet opgemerkt. Het opmerken van de aanwezigheid van invallers en hun verantwoordelijkheden wordt in (minder dan) de helft van de observaties niet gezien. Dit is bij benadering gelijk voor alle drie de typen voorzieningen.

Binnen het item 'Er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten' worden beide praktijkvoorbeelden uit het huidige observatie-instrument, overdracht en opstelling naar ouders, vaak niet gezien in dagopvang en peuterspeelzaalwerk. Dit wordt in de buitenschoolse opvang ook vaak niet geobserveerd. Daar komt bij dat ook de uitwisseling met ouders in de buitenschoolse opvang nauwelijks wordt waargenomen. Kortom, voor alle typen voorzieningen wordt de informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten in minder dan de helft van de observaties niet gescoord.

Persoonlijke competentie

Binnen de indicator 'Persoonlijke competentie' en het item 'De beroepskrachten ondersteunen en stimuleren individuele kinderen', wordt het steun bieden van beroepskrachten aan kinderen bij conflicten in minder dan de helft van de observaties in dagopvang en peuterspeelzaalwerk opgemerkt. In de buitenschoolse opvang is daar in de helft van de gevallen sprake van.

Met betrekking tot het item 'Kinderen hebben de mogelijkheid om eigen ervaringen op te doen middels spelmateriaal, activiteitenaanbod en richting, geldt voor de buitenschoolse opvang dat er in de helft van de observaties geen score bekend is van het verband tussen de werkjes of rapportages met de huidige activiteiten of thema's.

Binnen het item 'Er is aandacht voor leermomenten' wordt in minder dan de helft van de observaties in dagopvang en peuterspeelzaalwerk gescoord of en hoe beroepskrachten het spel van kinderen begeleiden en verrijken. In de buitenschoolse opvang daarentegen is in minder dan de helft van de observaties gezien of de activiteiten gevarieerd zijn en diverse ontwikkelingsgebieden stimuleren. Verder is in de buitenschoolse opvang in minder van de helft van de observaties beoordeeld of de activiteiten bij het niveau van de kinderen passen.

Sociale competentie

Binnen de indicator 'Sociale competentie' en het item 'De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in de interactie tussen kinderen onderling', wordt vooral de aard van de momenten (reguliere, spannende, blijde of alle momenten) voor benutting van het omgaan met emoties niet gescoord tijdens de observaties. Dit geldt voor zowel de dagopvang (kinderdagverblijf en peuterspeelzaal) als de buitenschoolse opvang.

Voor het item 'De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in het voorkómen en oplossen van conflicten' geldt dat géén van de drie gegeven praktijkvoorbeelden (handelen bij negatieve interacties, rekening houden met individuele kenmerken van kinderen en feedback geven aan kinderen op aanpak) in meer dan de helft van de observaties in dagopvang en peuterspeelzaalwerk worden gescoord. In de buitenschoolse opvang worden twee van de drie praktijkvoorbeelden (rekening houden met individuele kenmerken van kinderen en feedback geven op aanpak) binnen dit item in minder dan de helft van de observaties gescoord.

Binnen het item 'De kinderen maken deel uit van het groepsgebeuren' wordt in (minder dan) de helft van de observaties in dagopvang, peuterspeelzaalwerk en buitenschoolse opvang beoordeeld hoe beroepskrachten het samenspel tussen kinderen ondersteunen en begeleiden.

Overdracht normen en waarden

Binnen het item 'Afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig' geldt voor de observaties in dagopvang en peuterspeelzaalwerk dat in minder dan de helft van de gevallen zicht is op de samenhang tussen de afspraken binnen het beleidsplan en het handelen van de beroepskrachten. Binnen de buitenschoolse opvang is in minder dan de helft zicht op de wijze waarop afspraken, regels en omgangsvormen worden toegepast.

Binnen het item 'Afspraken, regels en omgangsvormen worden aan de kinderen uitgelegd' worden voor dagopvang en peuterspeelzaalwerk twee van de drie gegeven praktijkvoorbeelden vaak niet gezien. Het betreft de wijze waarop de afspraken, regels en omgangsvormen worden bepaald. Dit aspect van de pedagogische kwaliteit wordt tijdens observaties in de buitenschoolse opvang ook in meer dan de helft van de gevallen niet gerapporteerd. Ook de wijze waarop er wordt omgegaan met de afspraken, regels en omgangsvormen uit de thuissituatie van de kinderen wordt vaak niet gescoord in dagopvang en peuterspeelzaalwerk.

Binnen het item 'Beroepskrachten geven zelf in hun spreken en handelen het goede voorbeeld' worden de overeenkomsten tussen de normen en waarden uit het pedagogisch beleidsplan en de waarden en normen van de beroepskrachten in het pedagogisch handelen in de groep nauwelijks gescoord. Dit geldt alleen voor de dagopvang en het peuterspeelzaalwerk. In de buitenschoolse opvang zijn deze aspecten van de pedagogische kwaliteit wel in meer dan de helft van de observaties beoordeeld.

Wat wordt er met het schaduwinstrument minder vaak beoordeeld?

Interactievaardigheden

Over het algemeen is er over de gehele linie vaak een oordeel geveld over de interactievaardigheden van de beroepskrachten op de groep.

Kwaliteit van de leefomgeving

Binnen het onderdeel 'kwaliteit van de leefomgeving DOV en PSZ' zien we dat het brengen en halen van kinderen betrekkelijk vaak niet wordt gescoord voor de dagopvang. Dit geldt voor het peuterspeelzaalwerk nog in sterkere mate dan voor de kinderdagopvang.

Binnen het item 'activiteiten' worden 'het gebruik van tv en computers' en 'respect voor culturele diversiteit' vaak niet beoordeeld. Voor deze aspecten van pedagogische kwaliteit is er in meer dan helft van de observaties in de kinderdagopvang geen score beschikbaar. Voor het peuterspeelzaalwerk is alleen 'het gebruik van tv en computers' in meer dan de helft van de observaties niet beoordeeld.

Over de gehele linie is er voor wat betreft de buitenschoolse opvang nergens een aspect van de pedagogische kwaliteit in minder dan de helft van de observaties gerapporteerd. Het item 'respect voor diversiteit' is binnen de buitenschoolse opvang het minst vaak gescoord, maar nog altijd in meer dan de helft van de gevallen beoordeeld.

Bijlage 4: Overzicht van beschrijvende gegevens voor de vaststelling van de concurrentievaliditeit

In onderstaande tabellen (voor het huidige observatie-instrument en schaduwinstrument apart) geven we de beschrijvende gegevens, gebaseerd op de dubbele observatiemetingen. Deze scores zijn gebruikt voor het bepalen van de concurrentievaliditeit.

Huidige observatie-instrument

Er worden steeds beschrijvende statistieken weergegeven voor kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang apart. Begonnen wordt met de gegevens voor de kinderdagverblijven.

Tabel B4.1: Overzicht van de beschrijvende gegevens van de afzonderlijke indicatoren, plus de totaalscore, voor het huidige observatie-instrument, uitgesplitst naar KDV ($n = 38$)

Indicator	Gemiddelde score	Standaard-deviatie	n
<i>Emotionele veiligheid</i>			
1. De beroepskrachten communiceren met de kinderen	2,16	,26	32
2. De beroepskrachten hebben een respectvolle houding naar de kinderen	2,07	,22	35
3. Er heerst een ontspannen, open sfeer in de groep	2,40	,40	34
4. De kinderen worden uitgenodigd tot participatie	2,28	,53	29
5. Kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes om zich heen	2,54	,35	33
6. Er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten	2,04	,19	27
Totaal	2,25	,25	35
<i>Persoonlijke competentie</i>			
7. De beroepskrachten ondersteunen en stimuleren individuele kinderen	2,16	,54	31
8. Er is een goede interactie tussen beroepskrachten en individuele kinderen	2,13	,38	29
9. Kinderen hebben de mogelijkheid om eigen ervaringen op te doen middels spelmateriaal, activiteiten aanbod en inrichting	2,27	,37	31
10. Er is aandacht voor leermomenten	2,10	,27	22
Totaal	2,16	,37	34
<i>Sociale competentie</i>			
11. De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in de interactie tussen kinderen onderling	2,25	,58	17
12. De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in het voorkómen en oplossen van conflicten	2,19	,32	12
13. De kinderen maken deel uit van het groepsgebeuren	2,42	,47	25
Totaal	2,35	,44	19

Vervolg tabel B4.1

Overdracht van normen en waarden			
14. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig	2,22	,36	23
15. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn duidelijk	1,92	,18	26
16. Afspraken, regels en omgangsvormen worden aan de kinderen uitgelegd	2,03	,39	12
17. Beroepskrachten geven zelf in hun spreken en handelen het goede voorbeeld	2,21	,37	28
Totaal	2,11	,24	27
TOTAAL	2,21	,26	33

Gemiddeld beschouwd is de pedagogische kwaliteit in de kinderdagverblijven boven het wettelijk minimum gescoord (M = 2,21). De pedagogische kwaliteit ten aanzien van het bevorderen van de sociale competentie is gemiddeld gesproken het hoogst gewaardeerd (M = 2,35). De laagste waardering krijgt de indicator 'overdracht van normen en waarden' (M=2,11).

Er zijn uitschieters naar boven en uitschieters naar beneden. De hoogste waardering krijgt het item 'kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes om zich heen', welke één van de dragende items is binnen de indicator 'emotionele veiligheid' (M = 2,54). De laagste waardering is er voor de duidelijkheid van afspraken, regels en omgangsvormen (M = 1,92), één van de items binnen de indicator 'overdracht van normen en waarden'.

Tabel B4.2 bevat gegevens van de inspecties met het huidige observatie-instrument voor de peuterspeelzalen.

Tabel B4.2: Overzicht van de beschrijvende gegevens van de afzonderlijke indicatoren, plus de totaalscore, voor het huidige observatie-instrument, uitgesplitst naar PSZ (n = 24)

Indicator	Gemiddelde score	Standaard-deviatie	n
Emotionele veiligheid			
1. De beroepskrachten communiceren met de kinderen	2,15	,23	19
2. De beroepskrachten hebben een respectvolle houding naar de kinderen	2,14	,24	22
3. Er heerst een ontspannen, open sfeer in de groep	2,49	,35	24
4. De kinderen worden uitgenodigd tot participatie	2,23	,44	21
5. Kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes om zich heen	2,84	,28	19
6. Er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten	2,11	,29	14
Totaal	2,35	,20	23
Persoonlijke competentie			
7. De beroepskrachten ondersteunen en stimuleren individuele kinderen	2,23	,47	20
8. Er is een goede interactie tussen beroepskrachten en individuele kinderen	2,10	,26	20
9. Kinderen hebben de mogelijkheid om eigen ervaringen op te doen middels spel materiaal, activiteiten aanbod en inrichting	2,28	,27	22
10. Er is aandacht voor leermomenten	2,15	,19	20

Vervolg tabel B4.2

Totaal	2,19	,24	22
Sociale competentie			
11. De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in de interactie tussen kinderen onderling	2,10	,54	20
12. De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in het voorkómen en oplossen van conflicten	2,12	,25	10
13. De kinderen maken deel uit van het groepsgebeuren	2,32	,47	18
Totaal	2,15	,39	19
Overdracht van normen en waarden			
14. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig	2,06	,24	17
15. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn duidelijk	2,00	,18	17
16. Afspraken, regels en omgangsvormen worden aan de kinderen uitgelegd	1,92	,49	6
17. Beroepskrachten geven zelf in hun spreken en handelen het goede voorbeeld	2,31	,31	16
Totaal	2,12	,22	17
TOTAAL	2,22	,23	22

De inspecteurs hebben de pedagogische kwaliteit van de peuterspeelzalen ook als boven de wettelijke norm gescoord ($M = 2,22$). Dit is eenzelfde waardering als de pedagogische kwaliteit van de kinderdagverblijven. Wel zijn er andere aspecten van pedagogische kwaliteit voor peuterspeelzalen anders gewaardeerd dan voor kinderdagverblijven.

Binnen de peuterspeelzalen is de indicator 'emotionele veiligheid' als hoogste beoordeeld ($M = 2,35$). De indicator 'overdracht van normen en waarden' heeft de laagste waardering gekregen ($M = 2,12$). Het item met de laagste waardering heeft betrekking op het uitleggen van afspraken, regels en omgangsvormen aan kinderen ($M = 1,92$), dit is één van de items binnen de indicator 'overdracht van normen en waarden'. Het hoogst beoordeeld is het item 'kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes om zich heen' ($M = 2,84$), dit is één van de items binnen de indicator 'emotionele veiligheid'. Dit is een hogere waardering dan de kinderdagverblijven voor dit item hebben gekregen van de inspecteurs.

In de volgende tabel staan de basisgegevens van de beoordelingen met het huidige observatie-instrument voor de buitenschoolse opvang.

Tabel B4.3: Overzicht van de beschrijvende gegevens van de afzonderlijke indicatoren, plus de totaalscore, voor het huidige observatie-instrument, uitgesplitst naar BSO ($n = 32$)

Indicator	Gemiddelde score	Standaard-deviatie	n
Emotionele veiligheid			
1. De beroepskrachten communiceren met de kinderen	1,96	,29	21
2. De beroepskrachten hebben een respectvolle houding naar de kinderen	2,02	,19	28
3. Er heerst een ontspannen, open sfeer in de groep	2,33	,36	26
4. De kinderen worden uitgenodigd tot participatie	2,22	,39	18
5. Kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes om zich heen	2,35	,26	24
6. Er is informatieoverdracht tussen ouders en beroepskrachten	2,00	,42	10

Vervolg tabel B4.3

Totaal	2,17	,21	26
Persoonlijke competentie			
7. De beroepskrachten ondersteunen en stimuleren individuele kinderen	1,98	,53	23
8. Er is een goede interactie tussen beroepskrachten en individuele kinderen	2,07	,31	27
9. Kinderen hebben de mogelijkheid om eigen ervaringen op te doen middels spel materiaal, activiteiten aanbod en inrichting	2,22	,30	21
10. Er is aandacht voor leermomenten	2,02	,19	18
Totaal	2,07	,29	24
Sociale competentie			
11. De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in de interactie tussen kinderen onderling	2,02	,36	17
12. De beroepskrachten ondersteunen de kinderen in het voorkómen en oplossen van conflicten	2,14	,30	12
13. De kinderen maken deel uit van het groepsgebeuren	2,18	,31	18
Totaal	2,13	,24	15
Overdracht van normen en waarden			
14. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn aanwezig	2,07	,36	22
15. Afspraken, regels en omgangsvormen zijn duidelijk	1,92	,26	21
16. Afspraken, regels en omgangsvormen worden aan de kinderen uitgelegd	2,19	,37	16
17. Beroepskrachten geven zelf in hun spreken en handelen het goede voorbeeld	2,17	,46	23
Totaal	2,08	,28	23
TOTAAL	2,12	,24	25

De pedagogische kwaliteit van de buitenschoolse opvang is door de inspecteurs eveneens boven het wettelijk minimum beoordeeld ($M = 2,12$). Dit is echter een fractie lager dan de score die de kinderdagverblijven en peuterspeelzalen hebben gekregen. Voor buitenschoolse opvang zijn er ook meer items dan voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen onder de minimumkwaliteit (lager dan $M = 2,00$) beoordeeld; drie items voor buitenschoolse opvang en één item voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

Aandacht voor de ontwikkeling van de 'persoonlijke competentie' krijgt van de vier indicatoren de laagste waardering ($M = 2,07$), terwijl de indicator 'emotionele veiligheid' de hoogste waardering krijgt ($M = 2,17$). Van alle items is het item 'afspraken, regels en omgangsvormen zijn duidelijk' het laagst gewaardeerd met een gemiddelde van 1,92. Dit is dezelfde lage waardering als de kinderdagverblijven voor dit item hebben gekregen. Het item 'kinderen hebben vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes om zich heen' is als item binnen de indicator 'emotionele veiligheid' het hoogst beoordeeld ($M = 2,35$). In dat opzicht verschillen kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang niet van elkaar.

Schaduwinstrument

De volgende tabellen hebben betrekking op de beschrijvende gegevens die zijn verkregen op basis van beoordelingen met het schaduwinstrument dat gebruikt is bij de dubbele inspecties. Net als hierboven volgen de beschrijvende gegevens voor observaties binnen de

drie typen voorzieningen apart (kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang). Er wordt ook hier begonnen met de basisinformatie voor de kinderdagverblijven.

Tabel B4.4: Overzicht van de beschrijvende gegevens van de afzonderlijke indicatoren, plus de totaalscore, voor het schaduwinstrument, uitgesplitst naar KDV ($n = 38$) (schaalwaarden interactievaardigheden zijn 1 ('laag'), 2 ('midden') en 3 ('hoog'); schaalwaarden kwaliteit van de leefomgeving betreft een puntentelling (aantal 'wellen' minus aantal 'nieten', varieert per item)

Indicator	Gemiddelde score	Standaard-deviatie	<i>n</i>
<i>Interactievaardigheden</i>			
1. Sensitieve responsiviteit	2,60	,50	35
2. Respect voor autonomie van het kind	2,66	,48	35
3. Structureren en grenzen stellen	2,61	,56	31
4. Praten en uitleggen	2,32	,63	37
5. Ontwikkelingsstimulering	2,27	,67	33
6. Begeleiden van interacties tussen kinderen	2,40	,68	30
Totaal	2,50	,47	36
<i>Kwaliteit van de leefomgeving KDV en PSZ</i>			
7. Brengen en halen	2,55	1,32	20
8. Ruimte en inrichting	3,53	,92	38
9. Activiteiten	2,63	,90	32
10. Taal	2,85	1,51	35
11. Omgang met kinderen	3,11	1,74	37
12. Programma	2,39	1,28	38
Totaal	2,79	,98	38

De gemiddelde score van de interactievaardigheden houdt in kinderdagverblijven het midden tussen midden en hoog ($M = 2,5$). 'Respect voor autonomie van het kind' heeft de hoogste score gekregen ($M = 2,66$), de aandacht voor ontwikkelingsstimulering scoort het laagst ($M = 2,27$).

De beoordelingen van de items en indicatoren van de 'kwaliteit van de leefomgeving' laten zich onderling niet vergelijken. Immers, het betreft hier een puntentelling die per item afhankelijk is van het aantal 'nieten' en 'wellen' dat per item kan verschillen. Dit levert per item onvergelijkbare scores op die geen inzicht geven in graduele kwaliteitsverschillen tussen lagere en hogere scores.

In tabel B4.5 staat de gegevens voor de peuterspeelzalen.

Tabel B4.5: Overzicht van de beschrijvende gegevens van de afzonderlijke indicatoren, plus de totaalscore, voor het schaduwinstrument, uitgesplitst naar PSZ ($n = 24$) (schaalwaarden interactievaardigheden zijn 1 ('laag'), 2 ('midden') en 3 ('hoog'); schaalwaarden kwaliteit van de leefomgeving betreft een puntentelling (aantal 'wellen' minus aantal 'nieten', varieert per item)

Indicator	Gemiddelde score	Standaard-deviatie	n
<i>Interactievaardigheden</i>			
1. Sensitieve responsiviteit	2,77	,43	22
2. Respect voor autonomie van het kind	2,61	,58	23
3. Structureren en grenzen stellen	2,64	,58	22
4. Praten en uitleggen	2,48	,67	23
5. Ontwikkelingsstimulering	2,52	,59	23
6. Begeleiden van interacties tussen kinderen	2,30	,66	20
Totaal	2,55	,49	24
<i>Kwaliteit van de leefomgeving KDV en PSZ</i>			
7. Brengen en halen	2,40	1,06	15
8. Ruimte en inrichting	3,67	1,04	24
9. Activiteiten	3,01	1,14	24
10. Taal	3,39	1,49	24
11. Omgang met kinderen	3,85	1,47	23
12. Programma	2,76	1,12	24
Totaal	3,17	1,03	24

De interactievaardigheden binnen de peuterspeelzalen worden gemiddeld met een 2,55 gewaardeerd. De hoogste waardering is er voor de 'sensitieve responsiviteit' ($M = 2,77$). De laagste waardering krijgt het 'begeleiden van interacties tussen kinderen' ($M = 2,30$). De scores voor de interactievaardigheden in peuterspeelzalen wijken niet ernstig af van de scores voor de interactievaardigheden in kinderdagverblijven.

In onderstaande tabel staan de gegevens van de buitenschoolse opvang die zijn verkregen met het schaduwinstrument.

Tabel 4.6: Overzicht van de beschrijvende gegevens van de afzonderlijke indicatoren, plus de totaalscore, voor het schaduwinstrument, uitgesplitst naar BSO ($n = 32$) (schaalwaarden interactievaardigheden zijn 1 ('laag'), 2 ('midden') en 3 ('hoog'); schaalwaarden kwaliteit van de leefomgeving betreft een puntentelling (aantal 'wellen' minus aantal 'nieten', varieert per item)

Indicator	Gemiddelde score	Standaard-deviatie	n
<i>Interactievaardigheden</i>			
1. Sensitieve responsiviteit	2,75	,44	32
2. Respect voor autonomie van het kind	2,71	,46	32
3. Structureren en grenzen stellen	2,66	,55	32
4. Praten en uitleggen	2,65	,55	31
5. Ontwikkelingsstimulering	2,30	,67	27
6. Begeleiden van interacties tussen kinderen	2,43	,63	30
Totaal	2,59	,39	32
<i>Kwaliteit van de leefomgeving BSO</i>			
7. Ruimte en inrichting	3,94	1,08	32
8. Speelmogelijkheden en materialen	2,69	1,17	31
9. Programma	2,68	1,01	32
10. Omgaan met kinderen in een groep	3,63	1,22	30
Totaal	3,19	,94	32

In de buitenschoolse opvang zijn de interactievaardigheden met een gemiddelde van 2,59 gewaardeerd. Van de drie typen voorzieningen is dit de hoogste waardering. De 'sensitieve responsiviteit' is het hoogste beoordeeld ($M = 2,75$). De aandacht die beroepskrachten hebben voor de 'ontwikkelingsstimulering' is met een gemiddelde van 2,30 het laagst gewaardeerd. De laagste en hoogste score voor de buitenschoolse opvang komen overeen met de laagste en hoogste score voor de peuterspeelzalen.

Colofon

Titel: Pedagogische kwaliteit moet blijken

Auteurs: IJsbrand Jepma en Paulien Muller, m.m.v. Hester Fukkink

Project: Onderzoek validiteit observatie-instrument kindercentra GGD Nederland

Sardes projectnummer: TR1108

Opdrachtgever: ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Datum: juli 2014

